

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Helena Šebková

**Dokumenty Karlovarského kraje
v souvislosti s výsledky řízených rozhovorů
s učiteli středních škol**

Ing. Helena Šebková, CSc.

Dokumenty Karlovarského kraje v souvislosti s výsledky řízených rozhovorů s učiteli středních škol

Vydalo Centrum pro studium vysokého školství, v.v.i., Praha, 2015

Návrh obálky Radka Šebková

Publikace vznikla jako výsledek projektu Věda pro život, život pro vědu (VĚŽ).

Projekt byl řešen v rámci operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost, prioritní osa Terciární vzdělávání, výzkum a vývoj, v období březen 2014 až červen 2015.

Číslo projektu: CZ.1.07/2.3.00/45.00 29

ISBN 978-80-86302-54-6

Dokumenty Karlovarského kraje v souvislosti s výsledky řízených rozhovorů s učiteli středních škol

1. Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Karlovarského kraje 2012

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Karlovarského kraje (DZ KK) v úvodu konstatuje, že vychází z Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR na období 2011-2015 a stanovuje hlavní strategické směry rozvoje vzdělávání pro další období. (Období platnosti však DZ KK nikde explicitně neuvádí, ale patrně jde o období do roku 2015). Plnění šesti strategických směrů státu z roku 2008 a dalších tří strategických směrů, které stanovil Karlovarský kraj (KK) s ohledem na zajištění efektivity vzdělávací soustavy kraje, v návaznosti na finanční zdroje a s akcentem na podporu aktivního využívání volného času, je součástí dvou hlavních kapitol DZ KK.

První kapitola DZ KK **Rozvoj společnosti a vzdělávání** vychází z mezinárodních a meziregionálních souvislostí, z trendů ekonomiky v KK i v celé republice a z možností spolufinancování z Evropského sociálního fondu a obsahuje demografickou projekci obyvatelstva v různých věkových kategoriích. Zabývá se vysokou mírou nezaměstnanosti v KK a konstatuje: „*Optimálním stavem by bylo, kdyby vzdělávací nabídka středních škol odpovídala poptávce na trhu práce a měla na základě včasných požadavků zaměstnavatelů možnost pružně reagovat na případné změny.*“ (DZ KK). Poté cituje priority Evropské komise:

- *vybavit žáky schopnostmi, které v životě potřebují,*
- *zajistit kvalitní vzdělávání pro každého,*
- *zlepšit kvalitu učitelů a zaměstnanců škol* (DZ KK),

a její důraz na celoživotní vzdělávání, které je nástrojem k soustavnému doplňování znalostí a dovedností.

V souvislosti s trhem práce upozorňuje DZ KK na změny v požadavcích zaměstnavatelů, které se týkají profilu absolventa. Absolvent by měl být

schopen pracovat s ICT a mít znalosti potřebné k práci se složitými výrobními zařízeními (což jsou prakticky požadavky na technické znalosti a dovednosti), ale kromě toho by měl mít tzv. měkké znalosti a dovednosti (flexibilita a adaptabilita, týmová práce, samostatnost a zodpovědnost, komunikační dovednosti, jazykové znalosti, ale také ochota dále se vzdělávat). Tato velmi závažná zjištění musí vést především k úsilí o zlepšení kvality učitelů, což je v souladu s výše citovanými prioritami Evropské komise.

Další část kapitoly se věnuje ekonomickému vývoji a specifickým důvodům, které prohloubily ekonomickou krizi v kraji a které jsou zároveň základem pro formulaci cílů v období 2011-2015. Jedním z hlavních cílů DZ KK je rozvoj lidských zdrojů, který kromě jiného vyžaduje podporu změn v oborové struktuře středních škol tak, aby odpovídala potřebám zaměstnavatelů a podporovala spolupráci zaměstnavatelů a škol na tvorbě a inovaci výukových programů a vzdělávacích aktivit zaměřených na region. V této souvislosti se uvádí: „*Karlovarský kraj v současnosti zpracovává nový program rozvoje kraje na období let 2014 - 2020, který bude rovněž odrážet požadavky a potřeby obsažené v tomto dlouhodobém záměru.*“ (DZ KK).

V části věnované vývoji vzdělávání je diskutován nepříznivý demografický vývoj v počtu žáků vstupujících do středního vzdělávání, což způsobuje, že nabídka vzdělávání je výrazně vyšší než poptávka. Uchazeči o vzdělávání si proto mohou vybírat a důsledkem je nedostatek absolventů některých trhů požadovaných oborů a malý zájem o technické a přírodovědné obory. Pro kraj z toho vyplývá:

- harmonizovat poptávku a nabídku snížením počtu nabízených míst,
- zpřísnit kritéria přijímacího řízení do maturitních oborů,
- motivovat žáky ke studiu pro kraj potřebných oborů účinnou osvětou.

Kapitola **Strategie rozvoje vzdělávání v kraji** se postupně zabývá jednotlivými stupni vzdělávání, a jak už bylo výše zmíněno, stručně hodnotí naplnění cílů z předcházejícího období.

Demografický vývoj a nenaplnění středních škol v současné době (v roce 2012 byly střední školy naplněny ze 70%) podle DZ KK způsobí, že „*nejméně do roku 2020 bude mít situace v počtech žáků ve středním vzdělávání sestupný trend*“.

Cílem předcházejícího období bylo přejít na výuku podle vlastních ŠVP, které si školy zpracovaly v souladu s RVP. DZ KK konstatuje, že „*ŠVP přinášejí pro práci učitelů větší svobodu, ale zároveň větší odpovědnost za její výsledky*“. Uvádí dále, že podle konstatování ČŠI je v procesu zavádění ŠVP možné nalézt řadu silných stránek - zpracování profilu absolventa, vymezení strategických priorit, schopnost aktivní spolupráce s partnery a mezinárodní spolupráce, zabezpečení výuky mimořádně nadaných žáků (zejména na gymnáziích). Ke slabým stránkám ŠVP podle DZ KK patří zabezpečení výuky žáků se sociálním a zdravotním znevýhodněním, rámcové stanovení vzdělávacího obsahu předmětů, nesoulad vymezení očekávaných výstupů ŠVP s RVP, konkretizace činností v ročníku apod. Cílem pro období platnosti DZ KK je proto poskytovat metodickou podporu při zavádění ŠVP do praxe, včetně příkladů dobré praxe z některých škol, a podporovat technické a přírodovědné odborné vzdělávání využíváním tzv. šablon, což jsou předpřipravené typizované projekty doplněné cílenou metodickou a didaktickou podporou. V této souvislosti se také uvádí potřeba využít výsledky výzkumu OECD a zlepšit kvalitu všeobecného vzdělání v programech odborného vzdělávání a přípravy.

V oblasti reformy maturitní zkoušky DZ KK pouze uvádí, že klíčovou součástí přípravy nové maturitní zkoušky byla generální zkouška její společné části, aniž by bylo cokoli dodáno k výsledku této zkoušky. K reformě závěrečné odborné zkoušky DZ KK jenom velmi obecně konstatuje nutnost sjednocování požadavků na závěrečnou zkoušku, což „*vede ke zvyšování srovnatelnosti výsledků vzdělávání ve školách a má významný vliv na kvalitu přípravy žáků a jejich dobré uplatnění v praxi*“. (DZ KK)

Problémem odborného vzdělávání je podle DZ KK praktické vyučování. Od roku 2008 je uplatňován Akční plán podpory odborného vzdělávání, který by měl přispět k oboustranně výhodnému (pro školy i zaměstnavatele) legislativnímu zakotvení této formy vzdělávání. DZ KK však konstatuje, že tato podpora z centra není dostatečná a že je potřeba docílit stavu, kdy bude vlastním zájmem podniků zajistit si budoucí personální obsazení z absolventů středních odborných škol. Hovoří o dobře nastavené politice spolupráce škol a zaměstnavatelů, která by napomáhala zamezit cyklickým výkyvům na trhu práce, o přínosu účasti zaměstnavatelů na tvorbě vzdělávacích progra-

mů, o kvalitě tohoto vzdělávání a začlenění evropských indikátorů do vnějšího hodnocení ČŠI. Potřeba metodické pomoci překonání problémů vyústila do zřízení krajského vzdělávacího centra při Gymnáziu Sokolov a do finanční podpory programu Správná volba.

Po této úvodní části, která popisuje situaci, resp. plnění dříve stanovených úkolů, uvádí DZ KK tabulku opatření, za jejichž realizaci odpovídá kraj a v řadě případů společně s krajem také ředitelé škol. Vlastní realizací opatření je pověřena řada subjektů: metodická pomoc, didaktická podpora a různá konzultační činnost je realizována ve spolupráci s krajským vzdělávacím centrem, zlepšování výuky, další kroky v reformě maturity a závěrečných zkoušek a jejich vyhodnocování bude realizováno ve spolupráci s krajským vzdělávacím centrem, ČŠI, Národním institutem dalšího vzdělávání a s krajským úřadem. Zlepšení kvality vzdělání by mělo přinést pokračování v přijímacích zkouškách. Další vzdělávání pedagogických pracovníků bude zajištěno též ve spolupráci s krajským vzdělávacím centrem a Národním institutem dalšího vzdělávání, péče o studenty se specifickými potřebami a podpora jejich zapojení do pracovního procesu bude na školách realizována ve spolupráci se školskými poradenskými zařízeními, Výzkumným ústavem pedagogickým, s asistenty pedagogů i s možnostmi, které poskytují různé projekty.

Z pohledu projektu VĚŽ je důležité opatření *„Podporovat technické a přírodovědné vzdělávání s podporou tzv. šablon“*, které by mělo být realizováno prostřednictvím projektů, a dále opatření *„Prohlubovat spolupráci s úřadem práce, zaměstnavateli a sociálními partnery“*. (DZ KK). Komplexní opatření *„Posílit prestiž odborného vzdělávání, propagovat technické obory a řemesla, podporovat větší zapojení zaměstnavatelů do vzdělávacího procesu (stáže učitelů odborných předmětů, pomoc při modernizaci a vybavenosti odborných učeben a dílen ve školách), zavést motivační a prospěchová stipendia pro žáky vybraných oborů vzdělání“* žádá DZ KK realizovat prostřednictvím dohod se zaměstnavateli, pomocí stipendijních programů a řádů. K propagaci prestiže odborného vzdělávání se navrhuje využívat kromě jiného výstavy škol.

Velmi důležité je opatření, které doporučuje využívat uvolněné prostory a kapacity pro rozvoj vzdělávání dospělých a podporovat zapojení škol do

procesu ověřování uznávání výsledků dalšího vzdělávání. Doporučení je směřováno k ředitelům škol, aniž by však zmiňovalo programy UNIV2 KRAJE a UNIV3 , které jsou na rozvoj dalšího vzdělávání a uznávání jeho výsledků zaměřeny.

Situace v oblasti vyššího odborného vzdělávání je celkem stabilní a odpovídají tomu i opatření DZ KK. První opatření doporučuje ředitelům škol zachovat stávající síť VOŠ, zatímco další opatření doporučuje podporovat zavedení oborových deskriptorů. Poslední opatření, formulované rovněž jako doporučení ředitelům, se zabývá připravovanou změnou pravidel k prodlužování akreditace.

Podobným způsobem (s uvedením opatření k dalšímu rozvoji a odpovědnosti za jejich realizaci) jsou zpracovány části této kapitoly týkající se jazykového vzdělávání, podpory ICR a vzdělávání k udržitelnému rozvoji, kde v poslední jmenované části je explicitně zmíněna podpora rozvoje a spolupráce se subjekty programu EVVO, což je zároveň možné považovat i za podporu přírodovědných oborů (programy jsou v DZ zmiňovány pouze obecně, explicitně jmenovaný program je výjimkou).

V oblasti zájmového vzdělávání DZ KK konstatuje, že střediska volného času, školní kluby a družiny jsou velmi důležitým faktorem ovlivňujícím kulturní a umělecké vzdělání a působícím jako prevence rizikového chování dětí a mládeže. Domy dětí a mládeže poskytují podle DZ KK velmi pestrou nabídku a mezi nejčastější zájmy dětí patří kromě jiného i technika a přírodověda. Opatření v této oblasti jsou ve formě doporučení pro ředitele Domu dětí a mládeže a pro ředitele škol a týkají se podpory dostupnosti zájmového vzdělávání, zkvalitnění činnosti subjektů, které zájmové vzdělávání poskytují, podpory spolupráce se sociálními partnery a subjekty působícími v kultuře a ve sportu. Podporovány by měly být také příklady dobré praxe s využitím výsledků projektů OPVK (aniž by byl některý z projektů jmenován).

Poslední část této kapitoly se zabývá přístupem k terciárnímu vzdělávání. KK se dlouhodobě potýká s nedostatkem vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, který je dán nejen tím, že v kraji působí pouze jedna soukromá vysoká škola a několik poboček veřejných i soukromých vysokých škol, které mají svoje sídlo v jiném kraji, ale v důsledku tím, že „většina talentovaných lidí odchází

po ukončení střední školy na vysoké školy do jiných krajů ČR, ale zpět se do kraje již nevrací. Příčinou tohoto stavu je také nedostatek pracovních příležitostí, protože současná odvětvová struktura zaměstnavatelů Karlovarského kraje nepoptává ve velkém počtu absolventy vysokých škol.“(DZ KK)

Opatřením je proto podpora spolupráce mezi vysokými školami a firmami a firmami a studenty, ale také podpora spolupráce vysokých škol v kraji i vysokých škol působících mimo KK.

Kapitola **Podporované oblasti** se zabývá podporou optimalizace nabídky ve vzdělávání, pedagogických pracovníků, rovných příležitostí ve vzdělávání, systému poradenství, ústavní a ochranné výchovy a dalšího vzdělávání v systému celoživotního učení.

Nepříznivý demografický vývoj, zmíněný již výše, si podle DZ KK vyžádá optimalizaci kapacity středních škol a nabídku oborů vzdělání, která by měla též zohlednit reálné potřeby trhu práce v kraji. Kraj jako zřizovatel převážné většiny středních škol v kraji *„bude muset nalázat přiměřený kompromis mezi nabídkou vzdělávacích služeb na straně jedné a následnou uplatnitelností absolventů škol na straně druhé“*(DZ KK) a bude přitom posuzovat existenci každé jednotlivé školy. Vzhledem k těmto cílům formuloval DZ KK kritéria přijímání na střední školy a požadavky, které by měly ovlivnit stav nabídky vzdělávacích služeb v roce 2016: udržovat podíl nově přijatých do maturitního vzdělávání na hranici 65% nově přijatých na střední školy, nezvyšovat podíl uchazečů přijatých do nástavbového studia, udržet stávající poměr nematuritních a maturitních oborů, pokud možno nesnížit (vzhledem k požadavku trhu práce) podíl přijímaných uchazečů do středoškolského studia ukončeného výučním listem, udržet podíl žáků odcházejících ze základních škol do víceletých gymnázií na hranici 10%.

Uplatnitelnost absolventů na trhu práce v KK je dlouhodobě špatná (jak již bylo zmíněno výše), avšak neměla by být podle DZ KK jediným kritériem při návrhu optimalizace vzdělávacích příležitostí. Do analýz připravovaných pro rozhodování je nutné *„zahrnout rovněž rozmístění vzdělávacích kapacit v regionu v případě stejných nebo příbuzných oborů vzdělání včetně kvality poskytovaného vzdělávání, úrovně financování jednotlivých oborů vzdělání (oborové normativy) apod.“*(DZ KK). Opatření, která DZ v této oblasti

stanovuje, se týkají snížení celkového počtu nabízených míst s ohledem na výsledky analýzy harmonizace nabídky a poptávky, uplatnění budoucích absolventů, místních specifických odlišností, nevydání souhlasného stanoviska k neodůvodněnému rozšiřování sítě středních škol, nutnosti projednávat zásadní změny v RRLZ kraje a snížení počtu žáků v osmiletých gymnáziích. Odpovědnost za realizaci opatření nesou školy (v některých případech společně s krajem), které budou opatření také realizovat a spolupracovat přitom s ČŠI (v případě rozhodování o struktuře oborů) a s krajem při vydávání stanovisek nebo s RRLZ, jak již bylo uvedeno.

Učitelská kvalifikace je další slabou stránkou středního školství v Karlovarském kraji a týká se samozřejmě i kvalifikace učitelů technických a přírodovědných oborů, i když DZ KK tuto problematiku v závislosti na oborech neřeší.

Dlouhodobě nepříznivý stav je důsledkem řady příčin, kterými jsou zejména:

- absence vysoké školy s pedagogickým zaměřením v KK,
- omezená nabídka pedagogických fakult studia v kombinované nebo distanční formě umožňující doplnění odborné kvalifikace,
- stále se zvyšující náročnost učitelského povolání (povaha práce zásadně změnila, požadavky na učitele jsou daleko vyšší),
- významné změny podmínek života a chování žáků, stále obtížnější motivace k učení,
- skladba obyvatelstva a jeho vzdělanostní úroveň.

Významná je proto spolupráce s Fakultou pedagogickou ZČU nebo možnost doplnit si kvalifikaci v rámci celoživotního vzdělávání v kurzu anglického jazyka a pokračovat potom v dalším studiu pro získání aprobace pro výuku anglického a českého jazyka.

V budování systému DVPP v kraji hraje důležitou roli od roku 2010 Krajské vzdělávací centrum zřízené Karlovarským krajem v rámci projektu OP VK jako součást Gymnázia Sokolov a nedílnou součástí systému DVPP je Školský portál Karlovarského kraje.

V opatřeních je proto především vyjádřena podpora spolupráci se FPed ZČU a dokončení systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků

včetně podpory (i finanční) kraje a prostřednictvím spolupráce s ČŠI, KVC, NIDV a se zaměstnavateli.

Velká pozornost je věnována žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, kde opatření pokrývají nepochybně průřezově všechny obory. Otázkou je (DZ KK ji explicitně neřeší), jak se spotřebami těchto žáků vyrovnávají technické i některé přírodovědné obory, kde zejména pro zdravotně postižené žáky může hrozit nebezpečí z podstaty daného oboru a je problematická možnost se v oboru zaměstnávat.

DZKK konstatuje, že *„práce s nadanými žáky ve školách není systematická, jejich podpora je nejčastěji orientována na zapojování do školních a mimoškolních soutěží a olympiád“*(DZ KK). Zpráva ČŠI z roku 2008 ukazuje, že na řadě škol se ukazuje při práci s nadanými žáky určitá bezradnost, včetně problémů identifikace těchto žáků. Pomoci měla v roce 2009 přijatá *„Koncepce péče o mimořádně nadané děti a žáky pro období let 2009-2013“* (na webové stránce kraje není již dostupná), zatímco do dalšího období DZ KK formuluje opatření pro podporu talentů prostřednictvím poradenství, prezentace příkladů dobré praxe a odměn.

DZ KK se dále zabývá poradenstvím v daleko širším kontextu, než je poradenství pro talentované žáky a formuluje opatření pro jednotlivé typy poradenství (pedagogicko-psychologické poradenství, kariérové poradenství).

Samostatná část DZ KK je věnována dalšímu vzdělávání v rámci celoživotního učení. Pozornost je potřeba věnovat cíli *„V rámci nového přístupu přecházet od konzervativního systému získávání stupňů vzdělání k novým možnostem jak získat kvalifikaci v rámci celoživotního učení.“*(DZ KK). Tento cíl úzce souvisí s uznáváním výsledků dalšího vzdělávání, propojuje počáteční a další vzdělávání, kdy úspěšně získané dílčí kvalifikace nahrazují po splnění jasně definovaných podmínek předchozí vzdělání ve střední škole. DZ KK dále potvrzuje, že *„Dílčí kvalifikace, které se skládají do kvalifikace úplné, tak umožní složit závěrečnou nebo maturitní zkoušku a získat stupeň vzdělání bez nutnosti splnění předchozí docházky.“* V této souvislosti je zdůrazněna role individuálního projektu MŠMT UNIV a zejména pak od roku 2009 navazujícího projektu UNIV2 KRAJE, který podporoval vytváření otevřených center dalšího vzdělávání zřizovaných středními školami. DZ KK nezmiňuje projekt UNIV3 (zřejmě proto, že byl vyhlášen až po zpracování

tohoto dokumentu), který je zaměřen zejména na uznávání neformálního a informálního vzdělávání, což by dále zpřístupnilo možnosti získat kvalifikaci bez nutnosti naplnění předchozí školní docházky. S podporou projektů UNIV počítají opatření v oblasti dalšího vzdělávání, která deklarují podporu zapojení do systému uznávání výsledků dalšího vzdělávání a zřízení a rozvoj krajského centra dalšího vzdělávání včetně vzdělávacího portálu (na tomto místě je potřeba poznamenat, že Školský portál Karlovarského kraje je zřízen a poskytuje informace uživatelsky příjemným způsobem).

Jedna z částí kapitoly **Financování školství v kraji** se jen velmi stručně věnuje prostředkům ze Strukturálních fondů EU, když uvádí, jaké prostředky (kolik projektů) se podařilo v kraji získat v jednotlivých operačních programech. Navazující část se věnuje rozvojovým projektům podpořeným z prostředků rozvojových programů MŠMT, uvádí přehled účelově přidělených prostředků jednotlivým projektům (podle názvů projektů může podpora přírodovědných oborů přicházet v úvahu pouze rámci programu EVVO) a informuje o tom, že vzhledem k připravované reformě financování nelze podporu z rozvojových programů v dalším období plánovat.

Přílohou DZ KK je seznam projektů, které získaly v uplynulém období finanční podporu z Globálních grantů KK. Podle názvu projektu se dá o 11 z nich usoudit, že byly zaměřeny na podporu přírodovědného a technického vzdělávání. Po dvou z těchto projektů získaly partnerské školy projektu VĚŽ – Gymnázium Cheb (cca 5,3 mil Kč) a ISŠTE Sokolov (cca 10.6 mil Kč).

2. Výroční zpráva 2011/12

Autorem výroční zprávy (VZ) je vedoucí odboru školství, mládeže a tělovýchovy. Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v kraji byla jako každoročně zpracována v souladu s ustanovením § 10 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), rámcová struktura a obsah zprávy jsou dány vyhláškou č. 15/2005 Sb. VZ je předkládána zastupitelstvu kraje a Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy a zveřejňována způsobem umožňujícím dálkový přístup.

Z úvodu VZ vyplývá, že je zpracována z vlastních podkladů krajského úřadu a využívá informačních zdrojů MŠMT, škol a případně dalších dokumentů. Uvádí podstatné údaje o současném stavu vzdělávací soustavy kraje, vyhodnocuje změny v porovnání se stavem v předcházejícím roce a vývoj v některých segmentech vzdělávací soustavy.

V první kapitole **Stav a vyhodnocení změn v oblastech vzdělávání** VZ v části o struktuře vzdělávací soustavy uvádí tabulky porovnávací stav s předchozím školním rokem a bez komentáře uvádí, jaké školy a zařízení vznikly a naopak zanikly nebo se sloučily. Celkové počty škol a různých zařízení jsou ve dvou po sobě následujících letech téměř stejné. Část věnovaná výhradně středoškolskému vzdělávání přináší podrobné statistické údaje o počtu škol podle zřizovatele a počtu žáků podle stupně vzdělání v časové řadě od školního roku 2008/2009, meziroční procento poklesu počtu žáků v denní a ostatních formách studia a konstatuje, že problémy jsou vyvolané především demografickým vývojem. Další statistické údaje jsou věnovány absolventům středních škol, opět v časovém srovnání a podle stupně vzdělání.

Demografický vývoj se odráží i na nově přijímaných žácích, kde jejich počty prakticky kopírují vývoj celkového počtu na středních školách. Výjimkou jsou gymnázia, kde je počet přijatých žáků zhruba stejný jako v minulých letech.

K obsahu studia VZ uvádí: „*V uplynulém školním roce byla zahájena výuka podle vlastních ŠVP ve školách, pro které byly vydány RVP v roce 2010 (4. vlna). V ostatních středních školách probíhá proces revize a případné inovace ŠVP.*“

Vyšší odborné školství, které je v KK zaměřeno na zdravotnické obory, pedagogiku a cestovní ruch, se rozvíjí celkem stabilně a VZ kromě statistických údajů žádné zásadní informace o tomto sektoru vzdělávání nepodává.

Další části VZ se velmi podrobně zabývají vzděláváním dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a nadaných dětí, informují o asistentech pedagoga a o přípravném stupni základní školy speciální. Dále je velmi podrobně pojednáno základní umělecké, jazykové a zájmové

vzdělávání, vždy s uvedením souvisejících statistických dat a časového vývoje.

Z pohledu podpory technického a přírodovědného vzdělávání jsou důležitá střediska volného času, jejichž nejčastějším typem jsou Domy dětí a mládeže. Soustřeďují se na zajišťování pravidelné zájmové činnosti, příležitostné zájmové činnosti a prázdninové činnosti a dále na organizaci soutěží a přehlídek. Nabídka aktivit těchto středisek je podle VZ velmi pestrá a nejčastější zájmové útvary pracují v oblasti sportu, techniky, přírodovědy, umění, ručních prací a cizích jazyků. VZ tak do velké míry uvádí stejné informace jako DZ KK, resp. potvrzuje plánované aktivity v oblasti volného času. Zajímavá a důležitá je informace o zájmu o aktivity v přírodovědné a technické oblasti, která příliš neodpovídá, resp. je v kontrastu se zájmem žáků o studium těchto oborů.

VZ dále uvádí, že Krajský úřad je nejen organizátorem okresních a krajských kol soutěží a přehlídek vyhlášených MŠMT, ale sám školní soutěže též vyhláší. Zpráva přináší opět statistická data, která se těchto aktivit týkají a explicitně informuje o soutěžích pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a pro žáky 1. stupně základních škol. Hovoří o předmětových soutěžích, ale jen zcela obecně, a lze se proto domnívat, že probíhají i takové soutěže, které by mohly propagovat (případně přímo propagují) přírodovědné a technické obory.

Poradenské služby jsou další poměrně podrobně pojednanou tematikou VZ. Tyto služby zajišťuje Pedagogicko-psychologická poradna Karlovy Vary a dostupnost služeb v rámci kraje umožňují detašovaná pracoviště v Sokolově a Chebu. Součástí poradenského systému jsou 2 speciální pedagogická centra (SPC) v Karlových Varech (odloučená pracoviště Sokolov, Cheb) a 2 v Mariánských Lázních, zaměřená na děti a žáky se zdravotním postižením a „*poskytují jim odbornou pomoc v procesu integrace do společnosti ve spolupráci s rodinou, školami, školskými zařízeními a odborníky*“ (VZ). Poradenské služby pro zrakově a sluchově postižené děti, žáky a studenty jsou nadále zabezpečovány smluvně příslušnými SPC se sídlem v Plzni.

Podrobné statistické údaje a informace o vývoji podává VZ také v oblasti dalších školských zařízení (výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči, ubytování a školní stravování).

Pracovníci ve školství je velmi rozsáhlá kapitola, která se zabývá především vzděláváním pedagogických pracovníků, a to jednak jejich požadovanou kvalifikací a dále dalším vzděláváním v rámci celoživotního učení. VZ konstatuje, že dlouhodobě přetrvává nedostatek kvalifikovaných učitelů a uvádí k tomu prakticky stejné důvody, jako DZ KK. Některé z nich jsou obecné a působí téměř všude - zvyšující se náročnost učitelského povolání, zásadní změna povahy práce středoškolských učitelů a daleko vyšší požadavky na učitele k tomu, aby žáci v učení dosahovali požadované výsledky. Obecná je také zásadní změna podmínek života a chování žáků a tudíž i obtížná motivace žáků ke vzdělávání. Jednoznačně s krajem související obtíže vyplývají ze skladby obyvatelstva a jeho vzdělanostní úrovně. Dlouhodobě ovlivňuje nepříznivý stav absence vysoké školy s pedagogickým zaměřením přímo v kraji, spojená s obecnějším problémem, kterým je zatím stále omezená nabídka studia v kombinované nebo distanční formě ze strany pedagogických fakult. Ani soukromá Vysoká škola Karlovy Vary o.p.s., ani pobočky veřejných vysokých škol (Fakulta ekonomická - pracoviště Cheb, ZČU, Fakulta strojní - pracoviště Sokolov, ZČU, Provozně ekonomická fakulta - konzultační středisko, ČZU, Fakulta životního prostředí - konzultační středisko, ČZU) či pracoviště soukromých vysokých škol (Vysoká škola manažerské informatiky a ekonomiky, a.s. – pracoviště Sokolov, Bankovní institut vysoká škola, a.s. – regionální pracoviště Karlovy Vary), která již v kraji fungují nebo se zřizují, neposkytují možnost učitelům získat pedagogické vzdělání.

Zajímavé jsou závěry VZ týkající se učitelů odborných předmětů, praktického vyučování a odborného výcviku. Problém je mnohdy v tom, že se jedná o zkušené odborníky z praxe, kteří však nemají pedagogické vzdělání a musí být proto posuzováni jako nekvalifikovaní („často se jedná o externí pracovníky, kteří učí pouze na malé pracovní úvazky – např. lékaři, psychologové, inženýři a další odborníci“(VZ)). Problémem je také věková struktura učitelů, zejména v některých oborech, jejichž absolventi snadno nacházejí atraktivní a dobře placená místa mimo školství (jazyky, ICT). Zároveň však podle VZ mnohdy sami ředitelé škol „nemají zájem nahradit schopného nekvalifikovaného učitele někým novým s příslušnou odbornou

kvalifikací“ .Řešení se podle VZ v tomto případě očekává od ukončení výjimky ze zákona, která by měla platit od roku 2014.

V souvislosti s pedagogickou kvalifikací se však VZ nezabývá dalším vzděláváním v rámci celoživotního učení obecně a nezmiňuje programy UNIV2 KRAJE, ani UNIV3, které by mohly významně k řešení problematické situace přispět. Zejména v případě profesního odborníka postrádajícího pedagogickou kvalifikaci by bylo vhodné využít program UNIV3.

VZ uvádí řadu možností, které jsou k doplnění/získání požadované kvalifikace pedagogickým pracovníkům nabízeny – kurzy uskutečňované ve spolupráci s FPed ZČU, jazykové kurzy v rámci dalšího vzdělávání a na ně navazující příslušná aprobace, a informuje o finančních prostředcích, které jsou na toto vzdělání vynakládány a ve skutečnosti tak ilustrují naplňování cílů DZ KK.

Zajímavá je zmínka o obnovení tradice Dne učitelů, která může významně přispívat k prestiži učitelského povolání.

Další informace se týkají změn na místech ředitelů škol a školských zařízení, která jsou obsazována na základě konkursního řízení.

Další vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP) poskytuje poměrně rozsáhlé možnosti, které jsou organizovány na principu spolupráce státních a krajských institucí. „*Jsou to zejména odbor školství, mládeže a tělovýchovy krajského úřadu, Krajské pracoviště NIDV Karlovy Vary a Krajský inspektorát ČŠI Karlovy Vary.*“ (VZ). Od roku 2010 působí v systému DVPP Krajské vzdělávací centrum (KVC) zřízené Karlovarským krajem s podporou projektu OP VK, které je součástí Gymnázia Sokolov, jak už bylo uvedeno, a Krajské vzdělávací centrum, kterému byla rozšířena hlavní činnost o poskytování DVPP. Další součástí systému jsou okresní vzdělávací střediska při Gymnáziu Cheb, Integrované střední škole technické a ekonomické Sokolov a Prvním českém gymnáziu v Karlových Varech. Kromě toho v kraji působí také soukromé vzdělávací společnosti. VZ informuje zejména o různých aktivitách KVC, z nichž je zajímavé zmínit workshopy zaměřené na výměnu zkušeností získaných při uplatňování ŠVP a projekt Metodické kabinetu pro DVPP v Karlovarském kraji. V rámci tohoto projektu bylo vytvořeno 8 metodických sekcí, ve kterých pracuje 40 odborných metodiků z MŠ, ZŠ a SŠ, a jejich hlavní náplní práce jsou oborové konzultace ve školách (lze předpokládat, že

jde i o metodické konzultace týkající se vzdělávání v přírodovědných a technických oborech).

Důležitou roli hraje také NIDV (přímo řízená organizace MŠMT), který se věnuje zajištění úkolů v oblasti DVPP vyplývajících z priorit státní vzdělávací politiky a z konkrétních vzdělávacích potřeb jednotlivých regionů a který byl oficiálním informačním zdrojem oblasti podpory 1.4 – peníze základním školám a oblasti 1.5 – peníze středním školám.

Další vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení se realizuje jak na školách, tak prostřednictvím soukromých subjektů, avšak o této oblasti nejsou k dispozici spolehlivá data. Statistické údaje, které o dalším vzdělávání dospělých přináší VZ, nejsou (jak sama VZ uvádí) proto zcela vypovídající a pokrývají jenom menší část celé oblasti.

Ve školním roce 2011/2012 skončila realizace projektu UNIV 2 KRAJE, jehož cílem byla *„přeměna středních škol (především odborných) v centra celoživotního učení, tzn. Otevřené instituce, které vedle počítačného vzdělávání budou nabízet a realizovat nejrůznější formy dalšího vzdělávání pro široké spektrum zájemců“*(VZ). Do projektu se zapojilo 14 středních škol KK, mezi nimi i Integrovaná střední škola technická a ekonomická Sokolov, partner projektu VĚŽ. VZ tuto skutečnost pouze konstatuje, ale nijak nehodnotí, jakým byl tento individuální projekt MŠMT pro zapojené školy přínosem a jaké vznikly reálné výsledky.

VZ dále uvádí, že pokračovala realizace projektu UNIV 3, do kterého jsou rovněž zapojeny všechny kraje ČR a jehož hlavním cílem je zkvalitnit systém rekvalifikační širokou podporou procesu uznávání výsledků předchozího učení a modernizací procesu akreditací. Neinformuje o tom, které ze škol KK se do projektu zapojily, ani o jeho výsledcích, i když by v době zpracování této VZ šlo zatím o výsledky průběžné.

VZ se dále zabývá specifickými oblastmi dalšího vzdělávání, tj. primární prevence sociálně patologických jevů, environmentální a multikulturní výchova, vzdělávání cizinců a příslušníků národnostních menšin. V oblasti environmentální výchovy mohou být některé aktivity Koncepce EVVO KK, Akčního plánu KK (výjezdy škol na ekofarmy, rašeliniště a do Centra environmentální výchovy odpadového hospodářství) nebo zřízení krajského střediska ekologické výchovy jako součásti Školního statku a krajského

střediska ekologické výchovy Cheb, považovány za významné příspěvky k podpoře přírodovědného vzdělávání. Podobně přispívají propagační materiály, exkurze nebo výtvarné a vzdělávací soutěže tematicky zaměřené na problematiku environmentální výchovy.

Účast škol v rozvojových programech MŠMT je vyjádřena počtem programů, do kterých se školy zapojily (11) a výslednou částkou získaných finančních prostředků. Z názvů projektů uvedených v seznamu lze usoudit, že žádný z nich nebyl explicitně zaměřen na podporu přírodovědných nebo technických oborů.

Účasti škol a školských zařízení v projektech financovaných ze Strukturálních fondů EU věnuje VZ větší pozornost. Uvádí: *„Vzhledem k objemu finančních prostředků, který je vyčleněn na financování resortu školství, je jednou z rozhodujících priorit pro období let 2007 – 2013 v co nejvyšší míře využít možností čerpání prostředků ze strukturálních fondů Evropské unie. Pro příspěvkové organizace vykonávající činnost škol a školských zařízení se nabízejí aktivity zejména v rámci OP ŽP, ROP NUTS 2 Severozápad, Operačních programů přeshraniční spolupráce Cíl 3 ČR - Bavorsko a ČR - Sasko, OP VK a v dalších dotačních titulech.“* Školy KK se skutečně do nabízených programů zapojily a získaly i projekty, které různým způsobem podporují/podpořily rozvoj přírodovědných a technických vzdělávacích oborů. Jmenovat lze některé z projektů řešených v rámci Operačního programu přeshraniční spolupráce Cíl 3, ČR - Bavorsko a ČR - Sasko, z nichž jeden, Solární škola – regionální výukové centrum OZE, řešila ISŠTE Sokolov, která je partnerem projektu VĚŽ. V rámci OP VK řešilo Gymnázium Cheb (partnerská škola projektu VĚŽ) projekt Rozvoj školského portálu Karlovarského kraje, který není explicitně zaměřen na podporu přírodovědných a technických oborů, ale implicitně je může s úspěchem podporovat. Významný projekt s názvem Podpora technického a přírodovědného vzdělávání v Karlovarském kraji získal Karlovarský kraj ve spolupráci s 12 středními školami. Celkové schválené náklady projektu na vybavení odborných učeben a laboratoří a na následnou realizaci povinné výuky a volnočasových aktivit žáků středních a základních škol činí 53 089 709,94 Kč. Projekt bude ukončen v roce 2015.

Přehled dalších projektů řešených v rámci OPVK je uveden v Příloze k VZ (škola, která projekt získala, název projektu, schválené finanční prostředky). Celkem 11 projektů ve všech prioritních oblastech se více či méně týká projektů v oblasti přírodovědných a technických oborů (posouzeno podle názvu projektu). Tři z nich získala partnerská škola ISŠTE Sokolov a jeden Gymnázium Cheb.

3. Souhrn

Struktura obou dokumentů – DZ KK a VZ - je do jisté míry podobná, v některých částech však rozdílná. Není proto zcela jednoduché sledovat cíle a opatření DZ a naplnění cílů a dopadů opatření ve VZ. V některých oblastech, jak vyplývá z předcházejícího textu, lze na základě těchto dokumentů určitou analýzu zpracovat, ke sledování podrobností by bylo potřeba vycházet též z dokumentů jednotlivých škol v kraji a doplňovat je dalšími dostupnými kvalitativními i kvantitativními údaji.

DZ KK obsahuje řadu cílů, jejichž naplňování je důležité jak z obecného hlediska, tak z hlediska podpory přírodovědných a technických oborů.

Hned v úvodu se DZ KK zabývá zaměstnaností absolventů středních škol, které je v kraji velkým problémem. Velmi důležité je konstatování DZ KK týkající se požadavků zaměstnavatelů na profil absolventů, z nichž je zřejmé, že zaměstnavatelé kromě dané odbornosti zdůrazňují potřebu tzv. měkkých kompetencí (flexibilita a adaptabilita, týmová práce, samostatnost a zodpovědnost, komunikační dovednosti, jazykové znalosti, ale také ochota dále se vzdělávat). Některé z těchto kompetencí téměř samozřejmě poskytují gymnázia (jazykové znalosti, ochotu dále se vzdělávat), ostatní kompetence nejsou běžnou součástí vzdělávání. Přesto se jich už žádné další cíle DZ KK explicitně netýkají a VZ se o nich rovněž nezmiňují. Otázkou je, zda tyto požadavky znamenají odklon od požadavku dobře profesně připraveného absolventa, který je schopen prakticky ihned zastávat určitou práci odpovídající jeho vzdělání, či naopak zdůrazňují představu zaměstnavatelů o tom, že si flexibilního absolventa sami zaškolí.

Z popisu současného stavu a naplnění cílů v části **Strategie rozvoje vzdělávání** v kraji (DZ KK) vyplývá, že nepříznivý demografický vývoj

prohlubuje především problémy v odborném vzdělávání a DZ KK k tomu formuluje komplexní opatření, které žádá posílit prestiž tohoto vzdělání, propagovat technické obory a zapojit zaměstnavatele do vzdělávacího procesu. Aktivita projektu VĚŽ byly proto v tomto ohledu užitečné a mohly k naplnění stanoveného cíle prostřednictvím partnerských škol přispět.

Opatření kromě jiného zdůrazňují výhody RVP a ŠVP a analyzují i zjištěné problémy, aniž by se zabývaly souvislostí RVP a ŠVP s výše uvedenými požadavky zaměstnavatelů na kompetence absolventů. Otázkou je, do jaké míry RVP skutečně nejen dává možnost, ale implicitně podporuje tvůrčí přístup učitelů středních škol ke zpracování ŠVP a tudíž i možnost zakomponovat do jejich obsahu reflexi na skutečné požadavky zaměstnavatelů. VZ dále informuje o workshopech, které k problematice RVP a ŠVP pořádá Krajské vzdělávací centrum, ale nepodává žádné informace o tom, jak jsou workshopy využívány a jaké mají výsledky.

Využívání volných kapacit škol pro rozšiřování nabídky vzdělávání dospělých je v opatřeních zdůrazněno, aniž by v souvislosti s tím byla uvedena možnost podpory z programu UNIV2 KRAJE, resp. programu UNIV3, který je zaměřen na uznávání neformálního a informálního vzdělávání.

Zajímavé je konstatování DZ KK, že mezi nejčastější zájem v oblasti volnočasových aktivit Domů dětí a mládeže patří technika a přírodověda. Totéž konstatuje VZ a potvrzuje tak zájem dětí o volnočasové aktivity v oblasti techniky a přírodovědy. Přestože se volnočasovým aktivitám věnuje velká péče a někdy i nezanedbatelné finanční prostředky z různých projektů, neexistuje veřejně dostupná analýza, která by ukázala, o jaké volnočasové aktivity v technických a přírodovědných oblastech projevují děti konkrétní zájem a zda (a do jaké míry) jsou účastníci těchto aktivit žáky škol v odpovídajících oborech či na takové školy posléze nastoupí. Zdá se tedy, že volnočasové aktivity nejsou propojeny (resp. jsou nedostatečně propojeny) s počátečním vzděláváním, kde stále platí, že o vzdělávání v technických a přírodovědných oborech je malý zájem a je potřeba ho podporovat. Informace z DZ KK, potvrzené ve VZ, by mohly být interpretovány tak, že volnočasové aktivity v technice a přírodovědě jsou přitažlivé, zatímco ve školách tuto přitažlivost z nějakého důvodu ztrácejí. Bylo by proto vhodné se touto skutečností zabývat, což by například mohlo umožnit zaměření

projektů v dalším programovacím období na zmapování volnočasových aktivit a nalezení odpovědi na otázku zda a jak přispívají k zatraktivnění přírodovědného a technického vzdělávání, resp. jaké změny by bylo potřeba udělat, aby skutečně volnočasové aktivity ke studiu přírodovědných a technických oborů přispívaly.

VZ přináší informace o soutěžích, které pořádá MŠMT i kraj, ale není zřejmé, zda se některé z nich zaměřují na žáky studující (nebo hodlající studovat) technické a přírodovědné obory. Vzhledem k již uvedené obecné kritice malého zájmu žáků/studentů všech vzdělávacích stupňů (včetně vysokých škol) o studium těchto oborů, bylo by velmi účelné, kdyby byly výroční zprávy v této části konkrétnější a zveřejnily takové informace o soutěžích, které by případně mohly další účast v soutěžích ovlivnit a přilákat do nich potenciální studenty málo žádaných oborů.

VZ je veřejný dokument, a proto by měl/mohl sloužit rodičům žáků, kteří by pak mohli informace ve vhodné podobě dětem předávat. Také analýza výsledků soutěží a zjištění jejich případného přímého i nepřímého vlivu na další vzdělávání jejich účastníků by bylo důležité jak pro koncepční práci, tak pro další rozvoj těchto aktivit.

Velmi důležitá je část věnovaná terciárnímu vzdělávání, které, jak DZ KK konstatuje, do jeho působnosti ve skutečnosti nepatří. Neexistence dostatečné nabídky vysokoškolského vzdělávání přímo v kraji působí podle DZ velmi negativně, protože talentovaní studenti odcházejí studovat mimo KK a zpět do kraje se již nevracejí (DZ KK neuvádí přesnou statistiku návratu absolventů vysokoškolského studia a bylo by dobře se tím zabývat podrobněji). Jde o velmi závažnou otázku, i když problém nepůsobí jen málo příležitostí vysokoškolského studia, ale také struktura zaměstnavatelů, kteří jen v malé míře požadují vysokoškolsky vzdělané odborníky (také toto konstatování je v DZ KK uvedeno bez odkazu na podrobnější analýzu situace). VZ se oblastí terciárního vzdělávání zabývá pouze popisně a uvádí, jaké vysoké školy a jejich pobočky či konzultační centra v KK působí a připojuje počty jejich studentů, pokud jsou k dispozici. Potvrzuje tím nedostatečnou nabídku vysokoškolského vzdělávání v kraji a zejména prakticky žádnou nabídku možnosti pro získání učitelské kvalifikace přímo v kraji, s výjimkou možnosti kombinovaného studia nabízeného PedF ZČU

Optimalizací vzdělávací nabídky pojednává DZ KK v souvislosti s požadavky pracovního trhu. Problémy s uplatněním absolventů a opatření, která by měla situaci zlepšit, jsou řešeny v DZ KK globálně, aniž by byly uváděny podrobností týkající se špatného umístění absolventů jednotlivých oborů nebo byla diskutována potřeba absolventů v technických a přírodovědných oborech, která byla v tomto dokumentu zmíněna, ale nebyla doložena statistickými údaji. Školský portál poskytuje velké množství dokumentů, které jsou označeny jako analytické podklady pro stabilizaci středních škol a obsahují statistická data. Statistiky však nejsou nijak interpretovány a uplatnitelnost absolventů technických a přírodovědných oborů z nich nelze dobře posoudit. Pomocné v tomto ohledu nejsou ani tabulky, které se týkají nabídky volných míst, protože nezáměr o vzdělávací nabídku nemusí nutně znamenat špatnou uplatnitelnost potenciálního absolventa. Je zřejmé, že na řadě středních škol nejsou obsazena místa nabízející (různé) technické vzdělání, ale na řadě jiných škol jsou podobná studijní místa lépe nebo dokonce zcela naplněna, takže ani o (potenciálním) malém zájmu o studium (některých) technických předmětů tato data přesně nevyovídají.

Velkým problémem je podle DZ KK kvalifikace učitelů v kraji a dokument velmi výstižně formuluje příčiny tohoto stavu. VZ problémy uvedené v DZ KK potvrzuje, opakuje tytéž důvody nepříznivého stavu a potvrzuje význam spolupráce s PedF ZČU. Z textu VZ, který popisuje situaci v oblasti výuky odborných předmětů, lze usoudit, že nezískaná pedagogická kvalifikace může často působit velké problémy v zaměstnávání odborníků z praxe, jejichž účast na vzdělávání je ve strategických a koncepčních materiálech velmi prosazovaná a žádaná. Řešením proto patrně nebude pouze zrušení výjimky ze zákona, které nabývá platnost od začátku roku 2015, a nahrazení těchto odborníků novými mladými pracovníky s požadovanou pedagogickou kvalifikací. Systematické udržování rozumné věkové struktury přijímáním nových pracovníků by mělo být doplněno postupným prosazováním uznávání neformálního a informálního vzdělávání, které umožní nadále zaměstnávat významné odborníky z praxe, kteří by na základě dlouhodobých zkušeností v praxi i ve vzdělávání žádanou kvalifikaci mohli získat. Tento přístup by vhodně podpořilo reálné využití programu UNIV3, který je

věnován především uznávání neformálního a informálního vzdělání. DZ KK tento program jenom velmi stručně zmiňuje, VZ se ale o potenciálních výsledcích tohoto programu, resp. o jejich možném využití nezmiňuje vůbec a propojení činností a výsledků těchto programů a praxe v pojednávaných dokumentech zcela chybí. Uznávání neformálního a informálního vzdělání by mohlo také pozitivně ovlivnit atraktivitu technického a přírodovědného vzdělávání, protože pouze zkušení odborníci z praxe (kteří mnohdy vzhledem ke svému pracovnímu vytížení nejsou schopni, případně nejsou ochotni, se běžným způsobem dále vzdělávat a pedagogické vzdělání získat) mohou žákům ukázat skutečně funkční praktické příklady navazující na jejich teoretické vzdělání a jsou proto pro vzdělávání v těchto oborech nepostradatelní. Bylo by proto vhodné pro další období v plánování zdůraznit význam programu UNIV3 a ve VZ uvádět, jak se školy v KK do tohoto programu zapojují (zapojily) a zda (jak) jsou jeho výsledky využívány k řešení kvalifikace učitelů starší a střední generace. DZ KK i VZ tyto programy uvádějí (pokud vůbec) v souvislosti s dalším vzděláváním v rámci celoživotního učení, ale propojení na pedagogické vzdělávání učitelů zcela chybí (možná je problém v tom, že se tyto systémy dalšího vzdělávání rozvíjejí zcela odděleně).

Značná pozornost je jak v DZ KK tak ve VZ věnována péči o studenty se specifickými vzdělávacími potřebami i péči o talentované žáky. První skupina žáků může být v případě vzdělávání v technických a přírodovědných oborech handicapována více než v oborech jiných, protože zejména pro zdravotní postižení je pro ně toto studium často problematické ze své podstaty. DZ KK klade důraz na různé typy poradenství, které pojednává mnohem šířeji, než jen z pohledu výše uvedených skupin žáků. Nijak samostatně však nezdůrazňuje poradenství v oblasti studia technických a přírodovědných oborů, ani se konkrétně nezabývá poradenstvím pro výše uvedené skupiny žáků při studiu těchto oborů. Podobně ani VZ, která přináší spoustu informací o poradenských službách, se explicitně poradenstvím v oblasti vzdělávání v technických a přírodovědných oborech nezabývá, a tudíž ani žáky talentovanými, resp. se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří tyto obory studují. Protože se nadále předpokládá, že bude absolventů v těchto oborech nadále nedostatek, resp. by bylo určitě vhodné studium těchto

oborů nadále podporovat, měla by se část poradenských služeb zaměřit speciálně na tyto obory i na skupiny studentů v nich, které by vyžadovaly zvláštní péči.

DZ KK v oblasti programů a projektů financovaných prostřednictvím různých poskytovatelů žádné explicitní cíle neklade, ani se projekty příliš nezabývá. VZ podává informaci o projektech podle programů a uvádí, že bylo cílem v maximální míře využívat prostředků ze Strukturálních fondů. Podle názvů projektů v jejich seznamu, který je součástí analytických podkladů, lze vytipovat, kolik projektů mohlo různým způsobem podporovat přírodovědné a technické obory. V projektech přeshraniční spolupráce i v projektech OP VK byly aktivní obě partnerské školy projektu VĚŽ a bylo proto možné na jejich zkušenosti dobře navázat.

Další dokumenty Karlovarského kraje

Na úrovni KK se zpracovaly a jsou zpracovány relativně nové dokumenty koncepčního charakteru (zveřejněny jsou na webové stránce kraje v záložce Strategie, koncepce, plány), analýzy i různé další materiály. některé z nich se týkají rozvoje kraje jako celku, jiné jsou zaměřené tematicky a zcela nové dokumenty byly připraveny především s výhledem na další programovací období podporované z Evropských fondů.

Tematicky zaměřené dokumenty jsou zaměřeny na cestovní ruch, zemědělství, sociální záležitosti, dopravu, zaměstnanost atd., a u obecného hlediska se vzděláváním více či méně souvisejí. DZ KK se však na žádný z nich explicitně neodvolává ani ho nijak nebere v úvahu a nezabývají se jimi ani výroční zprávy.

K dokumentům předcházejícího období patří například „Program rozvoje Karlovarského kraje“, který obsahuje i kapitolu týkající se rozvoje lidských zdrojů. K tomuto dokumentu byla firmou EC Consulting, a.s. zpracována „Socioekonomická analýza“ („Aktualizace 2010“ a „Akční plán 2014“), která obsahuje samostatnou kapitolu zabývající se lidským potenciálem kraje, vzdělávacími institucemi v kraji včetně vysokých škol, trhem práce a zaměstnaností, rovnými příležitostmi a přináší také SWOT analýzu a shrnutí. Analýza sama uvádí některé odvolávky na předcházející DZ Karlovarského

kraje, ale v žádném jiném dokumentu kraje není informace o tom, že analýza byla zpracována a že ji lze využívat. „Akční plán 2014“ patrně ještě do žádného z koncepčních dokumentů nemohl být zpracován. Podobně dokument „Strategie rozvoje konkurenceschopnosti Karlovarského kraje“ (zpracovatel firma Berman Group – služby ekonomického rozvoje, s.r.o., 2008) s řadou příloh není prakticky nikde zmiňován, ani není nikde uvedeno, jak byl využit.

V roce 2009 zpracovala rovněž firma Berman Group – služby ekonomického rozvoje, s.r.o. dokument „Analýza potenciálu rozvoje terciárního vzdělávání“, který obsahuje závěry a doporučení i otázky k diskusi, jak tento stupeň vzdělávání v Karlovarském kraji dále rozvíjet. Otázky jsou patrně aktuální dodnes, ale v současně platném DZ KK se nic z uvedeného dokumentu neobjevilo, ani nejsou uváděny žádné odkazy.

Dalším zajímavým dokumentem je „Analýza priorit rozvoje mikroregionů a rozvojových center Karlovarského kraje“, který v listopadu 2011 pro Krajský úřad KK zpracoval Jan Příklad, Proodos Praha. Analýza je doplněna dvěma přílohami: „Průzkum názorů lokálních aktérů na priority rozvoje měst a mikroregionů Karlovarského kraje“ a „Vyhodnocení strategických rozvojových dokumentů města a mikroregionů Karlovarského kraje“. Ani na tento dokument nemá DZ KK ani VZ žádnou návaznost.

Některé z dokumentů („Program rozvoje Karlovarského kraje 2007-2014“, „Strategie rozvoje konkurenceschopnosti Karlovarského kraje“, „Analýza mikroregionů a rozvojových center Karlovarského kraje“) jsou na www stránce KK uvedeny jako podkladové dokumenty pro Program rozvoje Karlovarského kraje 2014-2020, tj. rozvoj kraje v novém programovacím období v souladu s následujícími dokumenty: „Analýza rozvojových charakteristik a potenciálu Karlovarského kraje pro období 2014-2010“ (Berman Group), „Program rozvoje Karlovarského kraje pro období 2014-2010, Strategická část“ (Cassia, Development and Consulting) a „Vyhodnocení koncepce z hlediska vlivu na životní prostředí a veřejné zdraví“ (KÚ KK).

Dalším dokumentem pro nové programovací období je „Strategie rozvoje konkurenceschopnosti Karlovarského kraje 2013-2010“ (jde o aktualizaci předcházejícího dokumentu, kterou zpracovala opět firma Berman Group,

s.r.o. v roce 2012). „Program rozvoje Karlovarského kraje pro období 2014-2010“ i „Strategii rozvoje konkurenceschopnosti Karlovarského kraje 2013-2010“ schválilo zastupitelstvo kraje v listopadu 2013.

Cílem projektu VĚŽ nebyl ani vyčerpávající popis dokumentů kraje, ani podrobná analýza jejich záměrů a cílů. Velmi stručný popis existujících dokumentů ukazuje, že vedení kraje má zájem o jeho rozvoj a rozhodlo o zpracování řady strategické dokumentů a analýz. Některé z nich byly připraveny s představou, že od roku 2014 bude zahájeno druhé programovací období Strukturálních fondů, což se zatím nestalo a není zahájeno ani v polovině roku 2015, což využití dokumentů může značně komplikovat. Ještě složitější situace však vyplývá z toho, že v různé době a různými autory byly vytvořeny dokumenty, které na sebe prakticky vůbec nenavazují. Jindy se v nich zase vyskytují prakticky stejně formulované cíle v různých obdobích, aniž by bylo nějak komentováno, zda a proč se zatím nijak neuplatnily, jaké se vyskytly problémy, které zabránily jejich řešení nebo proč je daná priorita či cíl natolik důležitý, že se beze změny po určité době v dokumentech opakuje. Soubor dokumentů činí situaci v kraji hodně nepřehlednou a podobně je tomu i se záměry jeho rozvoje, včetně rozvoje vzdělávací soustavy.

4. Partnerské školy a jejich učitelé

Projektu VĚŽ se z KK účastnily dvě střední školy – Gymnázium Cheb (G Cheb) a Integrovaná střední škola technická a ekonomická (ISŠTE) v Sokolově. Jde o školy velmi rozdílné a využití jejich dokumentů i rozhovorů s učiteli této rozdílnosti v zaměření škol, struktuře žáků a učitelů i v jejich dalších charakteristikách odpovídá.

Střední školy zpracovávají každoročně výroční zprávy o činnosti a zprávy zveřejňují, což platí pro obě výše uvedené školy a jejich výroční zprávy lze nalézt na školních webových stránkách. Na rozdíl od krajů střední školy nezpracovávají dlouhodobé záměry a plánování jejich činnosti se děje různým způsobem.

G Cheb má veřejně dostupný školní vzdělávací program (ŠVP), který je velmi podrobný a rozsáhlý dokument (téměř 1100 stránek), zaměřený především na vzdělávací činnost (platí od roku 2009). ŠVP obsahuje též několik velmi důležitých příloh, které se týkají charakteristiky školy (základní statistická data, vybavení školy, charakteristika pedagogického sboru, dlouhodobé projekty, charakteristika žáků), charakteristiky ŠVP, jehož vlastní obsah pak následuje (profil absolventa, organizace přijímacího řízení, organizace maturitní zkoušky, volitelné předměty, výchovné a vzdělávací strategie, zabezpečení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, zabezpečení žáků mimořádně nadaných, realizace PT), modely konkurenčních výhod a nevýhod gymnázia a SWOT analýzu jeho činností a také vlastní hodnocení školy. Přílohy lze považovat za určitý typ záměru, jak se škola bude vyvíjet nejen v oblasti povinného vzdělávání (ŠVP byl od doby svého vzniku již 3x aktualizován), včetně příležitostí a rizik, které by měly její vývoj ovlivňovat.

Výroční zprávy G Cheb sledují předepsanou strukturu a z větší části popisuje aktivity školy v příslušném školním roce. V úvodu však v rámci charakteristiky školy deklaruje výroční zpráva významné cíle gymnázia: Obecným důležitým cílem gymnázia je *„napomáhat žákům, aby uměli plnohodnotně žít svůj život, stali se osobnostmi vědomými si vlastní lidské důstojnosti, dokázali se flexibilně uplatnit ve světě práce a stali se platnými občany svobodné demokratické společnosti“*. Dalšími cíli, které se odvíjejí od

skutečnosti, že absolventi gymnázia budou žít ve 21. století a musí na to být připraveni, jsou: vybavit absolventy ovládním minimálně dvou cizích jazyků (významné i pro uplatnění v technických a přírodovědných oborech) a uživatelským ovládním PC (včetně grafických metod a využití internetu). Cílem je též poskytnout společný všeobecný základ (s profilovými předměty český jazyk, matematika s uživatelsky zvládnutou výpočetní technikou, živé cizí jazyky) a systém volitelných předmětů tak, aby studentům umožnil specializaci ve zvolených oborech podle jejich schopností, sklonů a zájmů, resp. zvoleného směru dalšího vysokoškolského studia.

ISŠTE Sokolov na webové stránce nezveřejňuje ani svůj ŠVP ani koncepční záměry školy, o nichž se zmiňuje ve výroční zprávě v souvislosti s jejich schvalováním Školskou radou. Výroční zpráva, podobně jako v případě G Cheb, dodržuje předepsanou strukturu, ale zaměření školy je možné sledovat zejména z úvodní charakteristiky ve výroční zprávě. Škola patří k největším v KK (přes 660 žáků) od roku 2006, kdy došlo ke sloučení dvou středních technických škol a dvou učilišť. Výroční zpráva uvádí, že škola byla založena s cílem poskytovat veřejnosti vzdělávací služby na principech humanismu a demokracie, úspěšně připravovat absolventy jak pro trh práce, tak pro další studium na vysokých školách. Ve své činnosti se škola podle informace výroční zprávy řídí Plánem práce školy, který schvaluje pedagogická rada školy. Z výroční zprávy též vyplývá, že vzhledem ke svému praktickému zaměření se škola orientuje na spolupráci s radou odborných partnerů a s organizacemi zaměstnavatelů, jako jsou Hospodářská a sociální rada Sokolovska, Komise pro rozvoj lidských zdrojů a podnikání HSRS, Asociace elektrotechnického vzdělávání ČR, Regionální stavební sdružení Karlovy Vary, Asociace středních průmyslových škol, Česká svářečská společnost, a má uzavřeno 52 partnerských smluv se zaměstnavateli.

Z řízených rozhovorů s učiteli obou škol byly získány poznatky, které vhodně doplnily jak výše uvedené oficiální dokumenty, případně informace získané z webových stránek, ale také osvětlily řadu skutečností souvisejících s dokumenty KK (DZ KK, VZ). Základním cílem rozhovorů, kterých se zúčastnilo 6 učitelů z G Cheb a 5 učitelů z ISŠTE Sokolov) bylo získat podrobné informace o úspěších a potenciálních problémech ve vzdělávání a v souvislosti s tím i o výchovných záležitostech, o aktivitě žáků, o jejich

uplatnění po absolvování školy a úloze poradenství, o spolupráci s firmami v regionu a o názorech na projektovou činnost a konkrétně o názoru na řešený projekt VĚŽ. Na základě analýzy dokumentů KK byl rozhovor vedený s učiteli směřován též na některé cíle DZ KK a na jejich realizaci na úrovni školy. Následující text je syntézou poznatků získaných z rozhovorů na obou školách, doplněný podle možností souvislostmi s oficiálními dokumenty kraje.

Vzdělávací a výchovná činnost

Všechny rozhovory jednoznačně ukázaly, že úspěchy a neúspěchy ve vzdělávací činnosti souvisejí s potenciálními výchovnými problémy a že tudíž nemá smysl diskusi zaměřenou na tato témata oddělovat. Na druhé straně se diskuse rozpadala na řadu tematických okruhů, které je naopak možné sledovat jednotlivě. Dalším obecným poznatkem z rozhovorů je diverzita názorů učitelů na jednotlivých školách, ale i výrazná diverzita názorů jednotlivých učitelů na jedné škole.

a) Charakteristika žáků

Tomuto tématu bylo věnováno hodně pozornosti a hodně času na obou školách a vyjadřovali se k němu všichni respondenti výzkumu.

Na ISŠTE Sokolov se velmi jasně objevoval problém KK, v němž je nejnižší vzdělanost v ČR a struktura obyvatelstva významně ovlivňuje charakteristiku žáků. Někteří učitelé zmiňovali rodinu jako důležitý faktor ovlivňující žáky a jejich motivaci ke vzdělávání. Problémem jsou neúplné rodiny (60 %), „mělké“ kořeny rodin (cca dvě generace), které nepodporují vztah ke kraji jako takovému, špatná sociální situace rodiny, daná vysokou nezaměstnaností v regionu (20 %), která se projevuje často až drasticky – děti nemají peníze na volnočasové aktivity (různé kroužky), nemohou se zúčastnit výletů, ale někdy nemají ani na základní potřeby nebo na zaplacení jízdného v případě, že nebydlí v místě školy, případně dojíždějí z azylového domu. V kraji se rozvíjí průmysl, který vyžaduje především lidskou sílu (těžba), do kraje se stěhují Romové, jejichž problematika je dlouhodobě nevyřešená v celém státě. Problémové rodiny, které patří zejména do romské komunity,

většinou nijak vzdělávání dětí nepodporují a bez problémů omlouvají jejich absence na vyučování.

Někteří učitelé byli velmi skeptičtí a uvedené problémy považovali za podstatné, promítající se jak do výuky, tak do chování žáků. Nejzávažnějším důsledkem uvedených problémů se jevíly podle nich absence žáků, které lze překonávat jen velmi obtížně.

Někteří učitelé však naopak uváděli možnosti, jak problémy řešit a nepovažovali je za ohrožení vzdělávání v jejich předmětech. Romský problém byl v jenom případě označen spíše za problém místní (například Kraslice) a naznačeny možnosti řešení ve snaze osobně poznat potíže rodin, v zájmu o to, jak děti skutečně žijí a před nastavením jakýchkoli opatření ve zjištění, co se skutečně s žákem děje. Tito „optimisté“ vyjadřovali názor, že problémy nejsou v dětech, ale pokud nastanou, jsou v učitelích. Konstatovali, že je možné žákům ukazovat, jak se vzdělávání v životě uplatní, přiblížit jim atraktivní cestou potenciální budoucí zaměstnání, ukazovat jim, jak se jejich znalosti rozvíjejí, jaké mají úspěchy apod. Jeden z těchto učitelů formuloval poměrně podrobně, jakým způsobem je potřeba žáky motivovat:

- vysvětlovat a podněcovat prostřednictvím toho, co jednotliví žáci dobře umí;
- přesvědčovat žáky, že si školu dobře vybrali;
- soustředit se na problémové žáky (zejména v 1.ročníku), kteří mohou strhnout celou skupinu, a snažit se problémy odstranit;
- jasně si uvědomovat diametrální rozdíl mezi střední a základní školou; střední škola není povinná, to si musí uvědomit i žáci a vzít v úvahu, že vzdělávání je jejich výběr; to je třeba uplatňovat i v problému docházky, učitelé by mohli opatrně upozorňovat na to, že když žáci nechťejí, tak nemusí do školy chodit, záleží to na nich (opatrnost je však skutečně potřeba, nelze nechat půl třídy propadnout nebo v klidu dovolit, aby z vyučování odešel každý, komu něco nejde).

Obecný problém, který citoval jen jeden z učitelů, ale patrně by s ním souhlasili i ostatní, je v tom, že žákům je potřeba se hodně věnovat už na základních školách, není možné nechat všechno k vyřešení až v dalším vzdělávacím stupni.

Charakteristika žáků na gymnáziu v Chebu vyzněla daleko pozitivněji, což je dáno především základní charakteristikou gymnázia, které připravuje studenty zejména pro vstup na vysokou školu (82-83 % pokračuje ve studiu na vysoké škole), a tudíž je skupina dětí vstupující na gymnázium a na střední odbornou školu spojenou s učilištěm již od počátku odlišná. Žáky učitelé charakterizovali takto:

Děti nejsou jiné, než jsme byli my. Střední školu absolvuje daleko větší skupina dětí z populačního ročníku, takže v současné době jde o úplně jiný vzorek části příslušné skupiny dětí, jak to lze kromě jiného ukázat na Gaussově křivce. Tato situace je vyvolána celosvětovým vývojem a v našem prostředí jde tedy o „objednávku“ státu a je potřeba se v této situaci naučit pracovat.

Děti jsou podle učitelů jiné také proto, že se mění přístup k informacím. Děti méně čtou, avšak mají možnost využívat internetu, což většina z nich činí. Ředitel gymnázia k tomu konstatoval: *„Posláním školy je proto žáky kultivovat, získat je pro obor a pro studium obecně. To je úloha učitele a neměla by se zaměnit ve stížnosti na úroveň žáků.“*

Učitelé gymnázia dále konstatovali, že děti jsou chytré a jsou schopné si nalézat informace. Nejsou však zvyklé a ochotné přijímat „dril“ a systematickou práci. Velkou roli v jejich přístupu k práci hraje rodina. Rodiče se většinou přiklání k tomu, že když děti nechtějí něco dělat, nenutí je. Tento vágní přístup se projevuje i u volnočasových aktivit a i ve sportu, přestože mnoho oddílů nabízí sportování jako aktivitu, nikoliv pro dosažení vrcholových výkonů. U výkonných sportovců je zvyk na systematickou práci vidět, ale zároveň se jim nedostává dost času na učení, což je také problém.

K představám o dalším studiu žáků učitelé uvedli, že některé děti mají dost přesnou vizi o tom, co budou chtít dělat, jsou schopny se včas rozhodnout a pro rozhodnutí i něco udělat. Škola jim vychází vstříc poměrně rozsáhlou nabídkou volitelných předmětů. Někteří žáci jsou schopni účastnit se zahraniční stáže, možnosti jsou zejména v SRN. Shoda byla v tom, že se žáci především naučí jazyk a že jsou z nich po návratu zcela jiné osobnosti.

Problémy se žáky, které učitelé zmiňovali, často souvisejí s rodiči a jejich přístupem ke školním povinnostem. Současná doba přináší větší pracovní vytížení rodičů, zmatek a rychlý životní styl nepodporuje zakořenit návyky,

rodiče mají na děti málo času. Sociální zázemí, ze kterého děti pocházejí, je převážně dobré (na gymnáziu studuje „horní třetina“ populace), děti dostávají všechno, co potřebují, ale rodiče tím jakoby plní svoje pečovatelské povinnosti. Chování dětí však není otázkou ekonomickou, ale výchovnou, která na různosti sociálního prostředí může záviset jen okrajově. Na druhé straně se dá prokázat, že děti úspěšných podnikatelů či politiků mají hodně vysoké sebevědomí, často zcela neoprávněné.

Při problémech se často rodiče zlobí na školu, kterou chápou jako službu, ne na děti, které problémy způsobily. Obecně lze problém vidět i v celé společnosti, která je méně odpovědná, než by měla být, děti toto chování v rodině vidí a přizpůsobí se mu. Do této skupiny spadá problém neochoty žáků řešit problémy: žáci jsou pohodlní, před řešením uhýbají, protože vědí, že se skoro nikdy nic nestane. Třídní důtka prakticky nemá žádný následek. Řešení je třeba hledat citlivě, protože druhou stránkou téhož problému může být obava z trestu za špatné vysvědčení (chování), která nemusí vždy dopadnout dobře. Škola/ředitel se snaží řešit potenciální konflikty tak, aby k velkým problémům nedocházelo.

Děti nejsou ochotné překonávat překážky, ale škola je to musí naučit. Příklad, který to potvrzuje, byl opět převzat ze sportu - lyžařského kurzu se chce účastnit stále méně dětí. Podobně je tomu i se školními výlety, kterých se chce účastnit tím méně žáků, čím jsou starší (rozsah a obsah zájmů se láme kolem 15. roku věku). U uvedených příkladů je však potřeba doplnit, že tyto aktivity jsou stále dražší a proto i přes výše uvedené konstatování, že děti pocházejí většinou z dobrého sociálního zázemí, závisí účast z velké části na rodině. Zmínit je potřeba i případy, že některé děti se snaží dostat do opozice. Když nemají na to, aby vynikaly v učení, snaží se zviditelnit jinak, třeba odmítáním zúčastnit se společného sportování nebo výletu.

Zájem učitelů o žáky je opravdový a jde až do velkých podrobností. Jedna z učitelek uvedla, že v každé třídě se najde několik žáků (2-3), kteří nemají doma klid ke studiu, rodiče nestíhají nic kontrolovat. Proto je potřeba pokusit se těmto žákům vytvořit podmínky pro to, aby se mohli doma v klidu věnovat učení, i když rozhodně nejde o požadavek, aby je rodiče učili. Další její poznámka se týkala chování žáků, které jde u některých až na hranici možností. Hranice se proto musí nastavit a pak pokud možno dodržovat.

Řada rodičů se s učiteli zná, je to výhoda malého města, komunikace je snazší a může být častější. Děti jsou citlivé na spravedlnost, je potřeba je také chválit, umět pracovat se změnou životního prostředí, udržovat kontakt s rodiči a včasnou komunikací zabránit mnoha problémům.

Patrně závažným problémem je školní docházka v posledních dvou ročnících, kdy žáci mají možnost omlouvat absenci sami. Jediným nástrojem, který může problém limitovat, je požadovat potvrzení od lékaře. K absencím patřila zase velmi moudrá poznámka – účast na vyučování neznámá, že žák má automaticky dobrý prospěch. Učitel musí mít charisma, aby děti pro předmět zaujal, což s docházkou bezprostředně nesouvisí.

Dalším závažným problémem je podle učitelů v Chebu komunikace přes sociální sítě, která může být nebezpečná a neproduktivní. Sociální sítě však existují, je potřeba je vzít na vědomí a umět se i s tímto problémem vyrovnat.

Závěrem je možné poznamenat, že gymnázium má na žáky odlišný náhled a řeší trochu jiné problémy, než odborná škola s učilištěm, což je z velké části dáno jinou strukturou žakovské populace, která na tyto školy přichází. Učitelé na gymnáziu řeší problémy do velké míry zvládnutelné, věnují se jim velmi podrobně a cítí svoji odpovědnost za žáky, aniž by si obecně stěžovali na jejich nedostatky. Na odborné škole jsou problémy závažnějšího charakteru a vyplývají patrně i z lokality této školy. Přesto jsou někteří z učitelů ochotní sledovat žáky velmi podrobně až na úrovni jejich rodinného prostředí a mají snahu žáky ke studiu motivovat.

b) Vzdělávání

Základní obecné problémy ve vzdělávací činnosti na ISŠTE Sokolov formuloval ředitel této školy následujícím způsobem:

- nedostatečná motivace žáků ke vzdělávání;
- absence polytechnické výchovy na ZŠ – vytratily se tzv. „dílny“, „pozemky“ apod., kde děti mohly získat motivaci k dalšímu spíše prakticky orientovanému vzdělávání;
- neřízená oborová nabídka středoškolského vzdělávání (krajem, ale také státem);

- větší podpora věnovaná studiu na gymnáziu, KK má stejný počet tříd na gymnáziích jako Plzeňský kraj, jedním z důvodů podpory je cena všeobecného vzdělávání, která je daleko nižší, než cena odborného vzdělávání (obráběč kovů stojí až 250 tis. Kč ročně);
- konkurence ze strany gymnázií – gymnázia „vytahují“ z odborných škol dobré žáky, kteří někdy odejdou až po přijetí či určité době vzdělávání na odborné škole;
- absence spolupráce rodin;
- nestabilní struktury žáků, které si často vyžadají umělou devalvací úrovně odborného vzdělávání.

Další problémy, které učitelé zmiňovali, byly hodně obecné – o studium technických oborů není zájem, vyučení žáci nejeví zájem o další studium, neúspěšní žáci z gymnázií přecházejí na ISŠTE a problémy přinášejí s sebou. Poměrně silně byla kritizována politika kraje (zmíněná již výše), která docílila toho, že KK má nejméně gymnázií na počet obyvatel. Některé problémy naopak byly celkem konkrétní - motivace žáků je tak slabá, že ani nabídka prospěchového stipendia nepomůže, neúspěšní studenti „spadnou“ do oboru zedník, kde se nakupila řada problémů (jde o neprofesní, subdodavatelskou záležitost, rozvoj státních zakázek ovlivnily korupční aféry, bytová výstavba je limitována kupní silou občanů v kraji, volný trh pracovní síly podporuje zaměstnávání cizích občanů).

Přesto většina učitelů vyjadřovala optimismus a příklady dobré praxe, které je možné následovat. Žáky nebaví teorie, ale možnost praktické činnosti oceňují. Zájem byl dokumentován například prostřednictvím stavebnice Merkur nebo možností seznámit se s NC obráběcími stroji, zájem je také o ICT. Absolventi jsou dobře zaměstnatelní, zejména o obráběče kovů je mezi zaměstnavateli zájem a všichni absolventi oboru mají práci. Obecně lze konstatovat, že učňovskému školství se daří, žáci jsou zaměstnatelní a učitelé odborných předmětů vyjadřovali především spokojenost, problémy ve vzdělávání žáků nijak nezduřazovali.

Závažný problém byl zmíněn v souvislosti se zaměstnavateli, kteří požadují, aby absolventi měli praxi, protože absolvent podle nich není po vyučení schopen samostatně pracovat. Školní praxe zaměstnavatelům

nestačí, ale nijak nepřispívají k řešení toho, kde by měl absolvent praxi získat.

V rámci diskuse o vzdělávání byly také probírány rámcové a školní vzdělávací programy (RVP, ŠVP). Změna od původních osnov ke vzdělávacím programům byla učiteli hodnocena vesměs velmi nepříznivě. Domnívají se, že původní osnovy poskytovaly jednotlivým školám dostatečnou vůli pro realizaci inovací a nových námětů, ale zároveň zajišťovaly srovnatelnost vzdělávání na jednotlivých odborných školách. Zavedení ŠVP znamenalo příliš velkou volnost, na jednotlivých školách jsou obsahy vyučovaných odborných předmětů zcela různé a přestup žáka z jedné školy na druhou je prakticky nemožný, je potřeba si vyžádat rozdílové zkoušky, což zatěžuje jak žáky, tak učitele. Znalosti jsou někdy tak rozdílné, že tuto zkoušku není dobře možné zorganizovat. Dalším negativním rysem ŠVP je podle učitelů ponechání velmi širokých možností, které při snaze o využití kladou velké nároky na zpracování ŠVP, ale v důsledku většinou pak vedou k tomu, že se ŠVP neplní, různě se podvádí apod. Další negativem ŠVP jsou předepsané počty hodin u jednotlivých předmětů, které často nevyhovují. Přesuny jsou sice možné, ale při přesunech mezi teoretickými a odbornými předměty pak dochází k nedostatkům potřebných pomůcek, problémům s bezpečností práce a obecně k problémům plánovat předměty tak, aby se střídala teorie a praxe.

Charakteristiku vzdělávací činnosti na gymnáziu Cheb dobře vystihuje konstatování jedné z učitelek: Na gymnáziu se učí velice dobře, jsou k dispozici pomůcky, vedení vychází učitelům vstříc, děti učení baví (konstatování dokládala příklady – žáci navštěvují chemický kroužek, účastní se chemické olympiády, zájem o tyto aktivity se potvrzuje tím, že v okresních kolech má škola většinou vítěze). Absence ve výuce prakticky nejsou, většina dětí chce pokračovat ve studiu, žáci mají proto zájem zejména o obory, které by chtěly studovat na vysoké škole. Žáci osmiletého gymnázia jsou před čtyřletým gymnáziem jakoby napřed (vidět to je ještě ve srovnání například septimy a třetáků), ale žáci čtyřletého gymnázia je doženou. Ve čtyřletém gymnáziu je méně času na laboratorní výuku, na základní škole nemají žáci takové možnosti, není tam vybavení jako na gymnáziu, některé laboratoře není možné realizovat z bezpečnostních důvodů.

Gymnázium s výhodou využívá velký zájem žáků o angličtinu, 75 % žáků přijde ze základní školy již se znalostí (určitou) tohoto jazyka. Využívá i výhodou svojí polohy příhraničního města a podporuje zájem o němčinu. Řada dětí má rodiče zaměstnané v Německu, což je také motivací pro znalost němčiny, další motivací jsou kontakty s partnerskými školami, kultura, za kterou se do Německa jezdí. Žáci mají možnost absolvovat mezinárodní uznávanou zkoušku vedoucí k DSD diplomu (DSD II je uznávanou kvalifikací pro studium na vysoké škole). Žáci mohou též absolvovat roční stáž v Německu, jde o stabilní nabídku 2-3 míst ročně, po ukončení stáže se dělají rozdílové zkoušky, případně se žák vrací do původního ročníku, ale i tak jim stáž stojí za to.

Většina učitelů se shoduje v tom, že problémy ve vzdělávání téměř nemají a pokud se vyskytnou, pak jsou řešitelné. Problémy byly formulovány následujícím způsobem:

- Přechod z nižšího na vyšší gymnázium – žáci nejsou zvyklí se systematicky učit, musejí si zvykat na jiné učitele, na rozsáhlejší látku, kterou je potřeba zvládnout.
- Široká škála volitelných předmětů, která může podporovat volbu žáků studovat na tomto gymnáziu, ale na osmiletém gymnáziu může příliš brzká doba výběru (sexta) činit potíže, odporuje logice dnešní doby, kdy se žáci hlásí na několik škol a vede k tomu, že žáci někdy kličkují, různé nevhodně kalkulují a nevolí dobře. Některé děti však mají vizi v tom, co budou chtít dělat a jsou schopny se rozhodnout včas. Pro rozhodnutí jsou ochotné něco udělat a možnost výběru z poměrně rozsáhlé školy volitelných předmětů jim vyhovuje.
- Množství dostupných informací prakticky ve všech oblastech vzdělávání a naproti tomu způsoby výuky, které by se tomu měly přizpůsobit, ale zatím se o nich příliš nemluví. Stále je spíše prosazovaný dril, který je zcela jistě nutný a nadále nutný bude například ve výuce jazyků, na druhé straně je potřeba vést žáky k vlastním myšlenkám a tvořivosti a tudíž hledat ve způsobu výuky rozumný kompromis.
- Přechod ze základní školy na víceleté gymnázium, který není lehký. Na základní škole funguje spíše rozum, víceleté gymnázium je hodně akademické, na selský rozum se už úplně spoléhat nedá. Žáci neradi

překonávají překážky, mají rádi uživatelsky příjemné prostředí, nechce se jim řešit problémové úlohy a je potřeba se s tím vyrovnat.

Poměrně důrazně byla kritizována koncepce kraje, která dovoluje, aby jen 10 % žáků studovalo v osmiletých gymnáziích (jedna třída na škole). „Plošné“ nařízení je problém, někde může být vhodné, jinde naopak vadí. Gymnázium Cheb zatím nařízení překračuje.

Názory na RVP a ŠVP jsou nejednotné, obecně spíše rozpačité. Zástupce ředitele gymnázia konstatoval, že zpracování i administrativa ŠVP je hodně náročná a otázkou je, zda to je účelné. Rozsah učiva se v rámci ŠVP příliš rozvolnil a stěžejním problémem jsou protichůdné tendence:

- množství poznatků, které by měly děti získat;
- nové metody učení, které by tomu odpovídaly, ale které zabírají hodně času a není možné je v souladu s potřebou rozvíjet.

ŠVP se občas inovuje, ale ve skutečnosti se s ním příliš nepracuje, rodiče si podle ŠVP školu pro děti nevybírají. V rámci ŠVP vznikají nové předměty, například finanční gramotnost. Je proto potřeba jít po povrchu, ale lze využít „metodu“, v jejímž rámci si žák něco zvolí a v rámci své volby jde do detailu – podporují to seminární práce, středoškolská odborná činnost apod.

Někteří učitelé se domnívají, že pro nové učitele jsou ŠVP užitečné.

Otázka učebnic ve vztahu k ŠVP byla rozebírána v předmětu chemie. Učebnice nebyly hodnoceny jako vyhovující, učivo je v nich obsaženo, ale není vhodné podle nich pracovat – jsou nezajímavé, bez obrázků, stylem by se mohly hodit spíše pro vysokou školu. Využívá se proto prezentací, které jsou výsledkem kompilace obsahů z několika učebnic.

Názory na ŠVP nejsou na obou školách zcela shodné, ani zcela neodpovídají ani cílům DZ KK a konstatování ČŠI týkající se silných stránek zavádění ŠVP, které jsou v DZ KK uvedeny. Vysledované slabé stránky, zejména rámcové stanovení vzdělávacího obsahu předmětů, patrně pociťují především střední odborné školy a potvrzují nesoulad vymezení očekávaných výstupů ŠVP a RVP, který jako slabou stránku uvádí též DZ KK.

Přestože změna spočívající z přechodu od osnov k RVP a ŠVP byla pro všechny střední školy jednou ze zásadních změn, kterým bylo potřeba se přizpůsobit, VZ 2012/2013 se této záležitosti prakticky nevěnuje a pouze konstatuje: „V uplynulém školním roce byla zahájena výuka podle vlastních

ŠVP ve školách, pro které byly vydány RVP v roce 2010 (4. vlna). V ostatních středních školách probíhá proces revize a případné inovace ŠVP.“

Konkrétní pomoc při zavádění ŠVP v oblasti přírodovědných a technických oborů prostřednictvím tzv. šablon uvádí DZ KK, zatímco VZ informuje o workshopech zaměřených na výměnu zkušeností získaných při uplatňování ŠVP, které nabízí Krajské vzdělávací centrum. O využití šablon se zmínili učitelé G Cheb s tím, že jim tento projekt poskytl mzdové prostředky umožňující dělení výukových hodin. Workshopy nezmínili učitelé ani na jedné z partnerských škol. Otázkou je, do jaké míry pomáhá plánovaná metodická pomoc a didaktická podpora, která by se v období platnosti DZ KK měla při zavádění ŠVP školám poskytovat a její vyhodnocení by bylo velmi užitečným vstupem do dalšího plánovacího období.

c) Kvalifikace učitelů

Na nedostatečnou kvalifikaci učitelů nebyly na ISŠTE Sokolov prakticky žádné stížnosti a žádné z probíraných problémů týkající se přímo vzdělávání nebyly spojovány s problémem možné nedostatečné pedagogické kvalifikace.

Přesto se teoreticky o problému učitelů hovořilo, nešlo však o nedostatečnou pedagogickou kvalifikaci, ale o problém učitelů, kteří přicházejí učit přímo z vysoké školy. Jejich potíže s žáky mohou vyplývat z toho, že nemají dostatečné zkušenosti v jednání s lidmi a nejsou zběhlí v řešení konkrétních problémů, se kterými se setkávají. Pedagogické vzdělání je podle názorů z diskuse zcela jistě potřebné, avšak není zárukou, že jeho absolvent bude dobrým učitelem. Jeden z respondentů, který přišel učit na ISŠTE po absolvování manažerské a podnikatelské praxe, si v současné době pedagogické vzdělání doplňuje. Předcházející podnikatelskou činnost utlumil proto, aby mohl učit, prostřednictvím v budoucnu nabytého pedagogického vzdělání však nesleduje možnost docílení vyššího platu, jak to je obvyklé, ale především stabilní postavení v učitelském sboru školy. Pro podporu názorů o tom, že pedagogické vzdělání není zárukou, že jeho absolvent bude schopným a dobrým učitelem, uváděl vlastní zkušenosti ze střední školy: Učitel předmětu betonové konstrukce vyhovoval všem kvalifikačním požadavkům, pro žáky byl však „zcela nepoužitelný“. Naopak mistr –

stavbyvedoucí, který kvalifikační požadavky nespĺňoval, byl vynikajícím učitelem, který žáky motivoval k práci, a jeho výuka byla velmi oblíbená.

Kvalifikace učitelů na G Cheb je považována za silnou stránku této školy a problém s pedagogickou kvalifikací není potřeba řešit.

G Cheb proto nezapadá do obecného problému nízké kvalifikace učitelů, kterou jako významnou slabou stránku DZ KK zdůrazňuje. Neexistence vysoké školy s pedagogickým zaměřením v KK a nedostatečná nabídka distančního či kombinovaného studia na pedagogických fakultách vysokých škol v jiných krajích, které DZ KK označuje jako hlavní příčiny dlouhodobě problémové situace v kvalifikaci učitelů, nepochybně platí obecně. G Cheb je však škola dostatečně atraktivní na to, aby získala učitele, kteří vystudovali na vysokých školách mimo KK, ale rozhodli se přijmout místo na tomto gymnáziu.

Stále se zvyšující náročnost učitelského povolání (povaha práce se zásadně změnila, požadavky na učitele jsou daleko vyšší), významně změněné podmínky života a chování žáků, stále obtížnější motivace k učení i skladba obyvatelstva a jeho vzdělanostní úroveň (uvádí DZ KK) platí v kraji pro všechny školy obecně a na obou partnerských školách se v souvislosti s problémy ve vzdělávání o nových nárocích a změnách hovořilo. Z rozhovorů na G Cheb jasně vyplývalo, že učitelé si situaci uvědomují a vhodně na ni reagují, jak to stručně vyjádřil ředitel školy: je nutné se naučit v této situaci pracovat, vzít v úvahu úlohu učitele, kterou je žáky kultivovat, nikoliv ji zaměnit ve stížnosti na úroveň žáků.

Přestože ISŠTE Sokolov nepochybně silněji pociťuje problémy vyplývající ze skladby a vzdělanostní úrovně obyvatelstva, i často problémové podmínky života svých žáků, které se promítají do jejich chování a motivace ke studiu, nebyly v rozhovorech zaznamenány zásadní stížnosti na žáky či argumenty dokladující, že učitelé nejsou schopni problémy zvládat. Velmi příznivě působila diskuse s učitelem odborného výcviku, který nemá s žáky problémy a situaci pokládá za zcela přijatelnou.

Nedostatečná pedagogická kvalifikace se podle DZ KK i VZ týká především učitelů odborných předmětů a podle těchto dokumentů bude řešením zrušení výjimky, podle níž mohou na těchto pozicích působit odborníci bez pedagogické kvalifikace. Poměrně hodně pozornosti je

v dokumentech věnováno projektům UNIV2 a UNIV3, jejichž význam především podle DZ KK spočívá v možnosti získat požadovanou kvalifikaci v rámci celoživotního vzdělávání a/nebo uznáním neformálního a informálního vzdělávání. Tyto možnosti z uvedených projektů vyplývající však uvedené dokumenty nijak nepropojují s pedagogickým vzděláváním. Ani učitelé z partnerských škol nezmínili možnosti, které uvedené projekty mohou přinášet (přestože ISŠTE je v projektech přímo zapojena), a případné plány, jak by je školy mohly využívat, i když by jejich prostřednictvím mohla být řešena právě chybějící kvalifikace učitelů odborných předmětů.

Motivace žáků a poradenství

Ředitel ISŠTE Sokolov pokládá za vhodné nástroje, které by mohly motivaci žáků podporovat, především rodinu, ale také podporu různých orgánů na základním stupni vzdělávání, poradenství, případně určitou formu „nultého ročníku“ v rámci 9. tříd ZŠ.

Názory učitelů na motivaci jsou různé, shodují se na tom, že motivace žáků je malá, shoda už není tak jasná v tom, zda a jak by bylo možné žáky motivovat. Z některých rozhovorů vyplýval poměrně silný pesimismus a bylo poukazováno na problémy a obtíže, které vznikají, když se snaží nabídnout žákům jakoukoliv aktivitu. S neúspěchem se setkal například nabízený výlet na kolech, kde případná fyzická náročnost potenciální účastníky odradila. Podobně některé, z pohledu učitelů zajímavé exkurze, byly ze strany žáků hodnoceny jako aktivita za trest. Argumentem zdůvodňujícím potíže bylo i konstatování, že ani možnost získat prospěchové stipendium není dostatečnou motivací k práci.

Někteří učitelé naopak ukazovali, že je možné si se studenty poradit a pro nabízené akce je získat. Hovořili například o zajímavém výletu do hor, jehož součástí byla exkurze do podniku, o motivaci dotazníkem, který se po exkurzi vyhodnotí a nejlépe vyhodnocení žáci se ocení – stačí podle nich maličkost, žáci si váží nejen drobné odměny, ale veřejné pochvaly, která je s tím spojena. Při exkurzi lze motivovat i předem připravenými otázkami a následnou soutěží o nejlepší odpovědi, opět s drobným, ale potřebným oceněním. Žákům lze i navrhnout, aby si vybrali lokalitu pro výlet a ten pak

opět spojit s návštěvou firmy, domluvit s personalistou, aby měl na žáky připravené požadavky. Učitelé, kteří jsou schopni exkurze dobře připravit (byli jmenováni i učitelé, kteří mají v této oblasti nesporné úspěchy), pokládají motivační aktivity za velmi důležité. Různé soutěže mají podle nich pro žáky smysl, vítězové získávají ve třídě váhu a ostatní mají snahu se do podobné pozice dostat. Snaží se proto tímto způsobem zatraktivnit především technické a přírodovědné obory a popularizovat je různými typy zábavy, které mohou vést k tomu, že žáci k těmto oborům změni svůj negativní přístup.

Jako zajímavou možnou motivaci zmiňovali učitelé vietnamskou komunitu. Vietnamští žáci jsou vedeni k tomu, aby měli svůj cíl, ať už se týká budoucího studia či zaměstnání, a jejich snaha pro tento cíl něco udělat by mohla být pro ostatní motivující.

V rámci diskuse o poradenství byly zmíněny zejména dny otevřených dveří, které jsou organizovány na podzim (říjen/listopad) a v lednu, v pátek a v sobotu. V dopoledních hodinách je návštěvnost poměrně dobrá, zejména pokud je pro žáky organizována prostřednictvím jejich ZŠ. Pozitivní je skutečnost, že s nimi poměrně často přijdou i rodiče.

Škola investuje do poradenství pro rodiče až 100 tis. Kč ročně, ale zatím se zdá, že to stále není dostatečné.

Zmíněno bylo i poradenství ve velkých firmách, kde spíše nefunguje, protože tyto firmy pracují na základě subdodávek a nemají potřebu vlastního rozvoje lidských zdrojů. Diskuse se tak vrátila zpět k problémům kraje, kde by bylo potřeba vytvářet takové pracovní příležitosti, aby lidé z kraje neodcházeli. Znamená to však nabídnout kvalifikovanou pracovní sílu, která často chybí, nebo kvalifikace neodpovídá požadavkům zaměstnavatelů a uzavírá se tak kruh, který se jen obtížně může otevřít.

Na ISŠTE Sokolov i na G Cheb je k dispozici výchovná poradkyně, která se žákům věnuje podle potřeby, a z názorů učitelů vyplývalo, že tento způsob poradenství funguje dobře.

Na G Cheb byla otevřena otázka poradenství pro žáky týkající se možnosti studia na vysoké škole. Podle názoru učitelů žáci poměrně jasně vědí, co studovat nechtějí, při konkrétním výběru někdy váhají. Zájem o studium přírodovědných a technických oborů mají a zdá se, že není potřeba

na ně příliš tlačit. Obecně by se však podrobnější informace o možnostech studia na vysokých školách hodila.

Spolupráce s podniky a ostatními partnery, slučování škol

ISŠTE Sokolov je střední škola, která spoluprací s firmami, podniky a dalšími partnery nutně potřebuje, a výroční zpráva to potvrzuje, jak už bylo uvedeno výše. Potvrdili to ale též bez výjimky v rozhovorech všichni učitelé.

Možností je v regionu hodně, nabízí se i spolupráce s cizími firmami, kterých je v regionu dostatek, zejména díky levné pracovní síle. Všichni učitelé se shodli na tom, že pro dobré fungování spolupráce je potřeba získat osobní kontakty, na jejichž základě lze žákům zajistit možnost dostat se přímo do provozu, vidět reálnou práci i nové/speciální technologie.

Někteří učitelé prosazují potřebu zaměřit výuku žáků přímo pro konkrétní firmu. Například obráběči kovů, o které je v současné době v kraji velký zájem a všichni absolventi oboru jsou dobře zaměstnatelní, by měli podle učitele praktického výcviku být ve studiu zaměřeni pokud možno přímo na firmu, ve které by se chtěli ucházet o zaměstnání.

Učitelé se shodli též na tom, že škola s partnery-zaměstnavateli absolventů, dobře vychází, že zhruba polovina žáků z druhých a třetích ročníků se vzdělává v praktických částech výuky na „venkovních“ pracovištích a firmy tak mají možnost si již budoucí absolventy pro sebe vybírat.

Na možnost žáků vybírat si firmu pro praktickou výuku zaznely názory různé. Na jedné straně byly uváděny zkušenosti ze SRN, kde je vlastní výběr žáků podporován a praxe funguje velmi dobře. Na druhé straně byly uváděny zkušenosti přímo ze školy, kde je tato možnost také otevřena, ne však vždy je praxe úspěšná. Učitelé uváděli příklady žáků, kteří praxi vykonávají v malých rodinných podnicích či u různých známých a příbuzných, kde se často setkávají s tím, že není zájem žáka skutečně něco naučit, ale využít ho pro práce (často pomocné), které je zrovna potřeba udělat. Přesto se někteří učitelé domnívají, že ani takové zkušenosti nejsou zcela negativní, protože se žák setká s tím, co ho může v praxi skutečně potkat.

U velkých firem, které mají v této oblasti své plány, svá personální a vzdělávací oddělení, tyto problémy nehrozí, případně jsou alespoň méně časté.

Na závěr z diskusí na ISŠTE Sokolov je potřeba uvést, že učitelé si uvědomují, že je třeba žáky v požadavcích na pracovní výkon i kvalitu výsledků vnímat jako děti, nikoliv jako dospělé kolegy, ale zároveň je potřeba je při práci vychovávat.

Hlavním cílem G Cheb je připravit žáky na další studium na vysoké škole a tudíž je hlavním budoucím „zaměstnavatelem“ vysoká škola, případně vyšší odborná škola. Ve městě spolupracuje gymnázium s ekonomickou fakultou ZČU, která sídlí přímo proti budově gymnázia. Obě školy užívají společně internet (CESNET, optický kabel), někteří učitelé gymnázia na fakultě studují. Není však běžné, že by se akademičtí pracovníci fakulty podíleli na výuce žáků.

Pro absolventy G Cheb je studium na FE ZČU spíše „druhá volba“, přestože asi čtvrtina absolventů odchází studovat ekonomii.

Systematická vazba na absolventy gymnázia prakticky neexistuje a klub absolventů moc nefunguje.

Zajímavé uplatnění pro absolventy přírodovědných oborů (chemie, fyzika) se přímo v okrese nebo v regionu nenabízí. Problémem je i uplatnění absolventů vysokých škol, kteří by se mohli do Chebu vrátit, což bylo dokumentováno například na absolventech farmacie, kteří by se do regionu vrátit chtěli, ale není pro ně uplatnění.

V souvislosti s cíli DZ KK (optimalizace kapacity středních škol jako reakce na demografický vývoj a na reálné potřeby trhu práce) je vhodné uvést názory učitelů G Cheb na slučování středních škol. Podobně jako v případě názoru na limitování na jednu třídu osmiletého gymnázia převládá i ke slučování škol názor, že je nutno pečlivě zvažovat případ od případu. V některých krajích vzniklo příliš mnoho středních škol a v důsledku úbytku žáků se patrně nedá nic jiného dělat, než některé školy sloučit. V některých případech to může být ku prospěchu obou/více sloučených institucí, jak ukazuje příklad ISŠTE Sokolov, jindy to k úspěchu nevede. Ideální by bylo přistupovat ke sloučení jen v případě, že to školy samy považují za vhodné. Tato situace patrně nenastane, ale je možné se opírat o konstatování DZ KK,

keré uvádí, že kraj bude nalézat přiměřený kompromis mezi nabídkou vzdělávacích služeb a následnou uplatnitelností absolventů a bude přitom posuzovat existenci každé jednotlivé školy. Přestože je v KK hodně gymnázií (DZ KK uvádí, že víc než v Plzeňském kraji, vztaženo k počtu obyvatel), zdá se, že slučování gymnázií nehrozí. Požadavek DZ KK udržet podíl žáků odcházejících ze základních škol do víceletých gymnázií na hranici 10 % zatím G Cheb překračuje a předpokládá, že tento cíl nebude zcela tvrdě plošně prosazován.

Dále je v souvislosti s DZ KK rovněž důležité zmínit názory učitelů odborného výcviku ISŠTE Sokolov, kteří prosazují zaměřit žáky v určitém oboru přímo na potřeby firmy/firem, ve kterých by mohli najít zaměstnání. Tento přístup k vytvoření profilu absolventa „na míru“ danému podniku je v rozporu s názory některých zaměstnavatelů, o které se opírají cíle DZ KK. Zaměstnavatelé mění podle DZ KK svoje požadavky na profil absolventa v tom, že kromě odborných znalostí vyžadují i tzv. měkké kompetence, mezi které patří kromě jiného například flexibilita a adaptabilita, která by patrně v profilu absolventa vyškoleného „na míru“ pro určitý podnik téměř jistě chyběla. Vyhovět výrazně protichůdným požadavkům nebude lehké, ale zamýšlení a zvážení možnosti využít ŠVP k řešení problému by patrně bylo vhodné.

DZ KK uvádí komplexní opatření *„Posílit prestiž odborného vzdělávání, propagovat technické obory a řemesla, podporovat větší zapojení zaměstnavatelů do vzdělávacího procesu (stáže učitelů odborných předmětů, pomoc při modernizaci a vybavenosti odborných učeben a dílen ve školách), zavést motivační a prospěchová stipendia pro žáky vybraných oborů vzdělání“* a žádá, aby se realizovalo prostřednictvím dohod se zaměstnavateli, pomocí stipendijních programů a apod. Toto opatření nebylo na žádné ze škol zmiňováno, takže se ještě patrně až na úroveň učitelů nedostalo. Je však velmi obecné a školám ve skutečnosti nic nového neříká. Tam, kde je třeba odborné vzdělávání a technické obory propagovat (ISŠTE Sokolov), se tak systematicky děje a dohody se zaměstnavateli či jejich různými svazy a sdruženími jsou prioritou školy.

Mezi partnery ke spolupráci by se patrně dala zahrnout střediska volného času, školní kluby, družiny apod., působící podle DZ KK nejčastěji

v rámci Domů dětí a mládeže a poskytující velmi pestrou nabídku vzdělávání. DZ KK konstatuje, že mezi nejčastější zájmy patří kromě jiného i technika a přírodověda a VZ tu potvrzuje. Otázkou k zamyšlení, případně problémem k řešení, by mohlo být, jak by se dalo volnočasového zájmu o technické a přírodovědné obory využít ve středoškolském vzdělávání, a zabývat se možnými formami spolupráce středních škol a volnočasových subjektů.

V oblasti terciárního vzdělávání DZ KK potvrzuje problém diskutovaný na G Cheb, týkající se limitované nabídky vzdělávání na této úrovni přímo v KK, což je příčinou odchodu absolventů středních škol na studia do jiných krajů. Problémem je, že většina z nich se nevrací, protože v kraji není vhodná pracovní příležitost, a podobně jako v případě demografického poklesu se možnost vytváření vhodných pracovních příležitostí uzavírá v kruhu, který je obtížné přerušit.

Projekty

Projekty, o které se školy mohou ucházet u různých poskytovatelů, mezi nimiž v posledních 7 letech hrály nejvýznamnější roli projekty financované z Evropského sociálního fondu, jsou při posuzování v dostatečné obecnosti přínosné, poskytují školám finanční prostředky na vybavení i na podporu vzdělávání a dalších činností. Prostřednictvím projektů je mnohdy potřeba dobře zformulovat myšlenky, podrobně naplánovat finanční prostředky a hlídat plánované výstupy. Tyto úkony nejsou v běžné činnosti učitele tak často a tak podrobně vyžadovány, takže projekty mohou přispět k lepší organizaci práce a k získání nových kompetencí, jako je projektové řízení apod. Učitelé se celkem shodovali na tom, že komerční důsledky projektů mají svůj smysl, i když je v důsledku byrokracie v některých obdobích přetížení učitelů hodně velké.

Vyskytl se však i velmi negativní názor (se kterým někteří souhlasili jen částečně), který kritizoval systém, kdy státní škola zpracovává projekty proto, aby si opatřila počítače, pomůcky, vylepšila infrastrukturu apod. Podstatou kritiky bylo, že státní školy by měl dostatečně vybavit stát, nikoliv nutit učitele, aby velkou část své pracovní kapacity věnovali projektům a jejich nesmírně složité administrativě.

Z toho vyplývá, že projektové financování nepřináší jenom výhody a jeho vhodné vyvážení s financováním institucionálním je zcela zřejmě nevyřešenou záležitostí nejen středního školství.

Zásadní a jednoznačná kritika však byla směřována na administrativu projektů. Podle učitelů i ředitelů škol jsou projekty neúměrně administrativně náročné. Většinou se argumentuje tím, že jde o nařízení z úrovně EU, ale učitelé uváděli, že naprosto přebujelou administrativu po nás EU nepožaduje, tu si vytváříme na národní úrovni sami. Administrativa projektů je podle učitelů ukázkou absolutní nedůvěry k lidem, kteří projekty realizují. Navíc kontrolám nejde o to, co je obsahem projektu a co se v projektu podařilo, ale kontrolují téměř výhradně formální záležitosti – indikátory (bez posouzení obsahu), pravidla publicity (loga, fotky apod.). Mezi další kritické názory patřilo to, že pravidla pro psaní projektů i vykazování nemají jednotný výklad a je proto obtížné jim vyhovět, navíc se mění, často v průběhu doby práce na projektu, což vyžaduje zvyšovat kapacitu projektových týmů. Obsazení úřednických míst na kraji, ale i na úrovni ministerstva, vykazuje velkou fluktuaci, což se projevuje na znalostech úředníků, na schopnosti řešení problémů, na názorech na některá problémová pravidla, na výkladu pravidel obecně (co člověk, to názor) a důsledkem jsou problémy na pracovištích, které projekty řeší. Jednotný výklad pravidel by byl nutný, škola nemá peníze na to, aby si platila právní pomoc. Na každou drobnost se musí dělat výběrové řízení, kontroly dělají ze škol zloděje. Závěrem proto zaznělo, že projektové peníze jsou tvrdě (zbytečně tvrdě) zasloužené.

V souvislosti s projektem VĚŽ se diskutovalo o některých zdařilých exkurzích, které G Cheb připravilo jak pro studenty, tak pro učitele. Jako příklad dobré praxe lze uvést přípravu na exkurzi do firmy MOSER. Firma byla vybrána proto, aby se žáci seznámili s realitou práce ve firmě, aby získali zážitky z možnosti prohlédnout si veškeré výrobní zařízení, včetně předem zajištěného audiovizuálního doprovodu. Exkurze byla pečlivě naplánovaná, aby z ní byl co největší užitek. Žáci dostali pracovní listy (připravila učitelka chemie), byli rozděleni na skupiny a bylo dojednáno, že kdo bude mít zájem, bude si moci něco vyrobit, ve firmě jim předmět vypálí a pak pošlou. Obecně platí, že žáky je potřeba namotivovat a dobře je připravit, jinak nevědí, co by

měli hledat, na co se ptát. Pracovní list obsahoval otázky typu „jaké jsou používané suroviny, co ovlivňuje barvu, jaké jsou možnosti zdobení skla, jaké je rozdělení práce mezi pracovníky firmy“. Žáci pracují na exkurzi ve dvojicích, to je motivuje. Pracovní list dostali v autobuse, mohli si přečíst otázky, rozmyslet si, co bude potřeba udělat, aby je mohli zodpovědět. Učitelka připravila pracovní listy na základě znalosti firmy, kde už na exkurzi byla. Pracovní listy žáci odevzdali při odchodu z exkurze, učitelka je ohodnotila (oznámkovala) a využila i slovní hodnocení, na které je třída příjemně naladěná. Exkurze se tak stává součástí výuky. Připravit exkurzi je časově náročné, ale vyplatí se to.

Podobně vypovídali o exkurzích i další učitelé a uvedli, že některé podniky/instituce mají pro žáky připraveny svoje vlastní pracovní listy (například Národní muzeum, Techmánie). Učitelé se shodují na tom, že pracovní listy jsou velmi účelné, pokud se jich vhodně využije, a že velkou motivací pro žáky je slovní hodnocení a ocenění, jak pracovní listy zvládli.

5. Závěr

Účelem této příručky bylo poskytnout stručnou informaci o záměrech a cílech základních dokumentů kraje, kterými jsou Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Karlovarského kraje a Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy (velmi stručně byly pojednány i další koncepční a strategické dokumenty).

Další část příručky se věnuje výsledkům řízených rozhovorů s učiteli partnerských škol projektu VĚŽ a snaží se ukázat soulad či naopak rozpor s tím, co je obsahem výše zmíněných oficiálních dokumentů.

Podobně jsou v další příručce zpracovány obsahy krajských dokumentů a názory učitelů z partnerských škol v Ústeckém kraji.

Stručný souhrn výsledků řízených rozhovorů s učiteli všech partnerských středních škol v Ústeckém a Karlovarském kraji a učitelů vyšší odborné v Děčíně jsou obsahem samostatné příručky.

